

Dr. Kadosa Marcel: Az államfeminizmus holnapja.

Lapunk legutóbbi számában ismertettük a németországi «Kriegslehrgang»-ot, amelyet Berlinben rendeztek a nők számára. Aki ezt az ismertető cikket írta, Zemplényi Lászlóné, hozzánk intézett levelében elmondja és kedves fotográfiával igazolja, hogy kilenc élő gyermeknek édesanyja. «Mikor a tizedik gyermekemet elválasztottam, – írja – akkor irtani meg első cikkemet. Éreztem, hogy azt az időt és fáradságot, amit eddig a csecsemő - táplálásra és gondozásra, apró gyermekek nevelésére áldoztam, azt most a praktikus leánynevelésre és a nők gazdasági kiképzésére kell szentelnem.»

Zemplényi Lászlóné a néhány sorával alighanem a közeli jövő nőkérdésének az irányát találja el. Nekünk valóban úgy látszik, hogy a feminizmus némi változáson fog keresztülmenni, amit legrövidebben talán úgy jelölhetnénk meg, hogy az aggszüzek és meddő asszonyok feminizmusából az anyák és háziasszonyok feminizmusává fog fejlődni.

Ismerjük teljesen azokat az ellenvetéseket, amelyek e felfogásnak ellene szegezhetőek. Mindenekelőtt jól tudjuk, hogy a közelmúlt feminizmusa nem valakinek a tervezete vagy valakiknek (a saját inyük szerint való csinálmánya, hanem a viszonyok terméke. A szemünk láttára lepték el a nők a keresőpályákat és pedig nem a természet által részükre megszabott hivatás megtagadásából, hanem mert egyre kisebb lett a valószínűsége e hivatás nyugodalmas betöltésének.

Egyáltalában: ha bármennyit írnak és beszélnek a nők helyzetéről, – pedig szinte mértéktelenül sok írás és sok beszéd esik ezen a téren, – még . mindig nem lesz kimerítve az a tökéletesen fonák, szinte tébolyodott helyzet, amelyben a nők társadalmunkban – értve ezalatt az utóbbi ezredévek társadalmát – vannak. Nem csoda, ha az évezredek állandó gyakorlata által;se szokták meg a nők ezt az állapotot, amelyre tökéletesen

illik az a régi mondás, hogy a rákokat tízezer esztendő óta elevenen főzik meg és a rákok ennek dacára még mindig nem tudták ezt megszokni.

A nők szörnyű légiói esnek áldozatul annak a megoldatlanságnak, amelyben évszázadról-évszázadra a nőkérdés vesztegel. Az ő problémájuk valósággal a legkeservesebb tréfához hasonló, annyira fonák. Teljesen egyformán követelik meg tőlük mind azt, hogy a női hivatásukat okvetlenül teljesítsék, mind azt, hogy a társadalomnak a nőkre vonatkozó nemi morálját föltétlenül respektálják. A nemi morál megszegése exkommunikációt eredményez, a női hivatás nemteljesítése aggszüzességet, ami a százalmas neveltségességgel egyértelmű kifelé és a lelki elnyomorodással befelé.

De hiába akarna itt valaki megoldást találni: a dolog lényegében rejlik a megoldás lehetetlensége. A társadalom a legcsekélyebb engedményt se teheti, vagy mondjuk úgy, hogy csak a legcsekélyebb engedményeket teheti, de azt is csak papíron a tulajdon és a család intézményének a hatályossága alatt a nő nemi erkölcsi tekintetében és nem mondhat le arról, hogy minden módon ne éreztesse és főleg, hogy hangos szóval ne hirdesse a hivatását teljesítő nőnek magasabb értékelését. Tudom, hogy itt most sok-sok példát lehetne felhozni az ellenkező tendenciák bizonyítására. A mindennapi élet ezerszámra vet fel eseteket, amelyekben a társadalom elnéző tud lenni a nő erkölcsi tekintetében és semmiféle értékelést nem mutat a női hivatását teljesítő nő iránt. Könnyű volna ilyen találó példákat tetszésszerinti mennyiségben idézni. Az agitátorok és agitátornők nem is szoktak erről megfélemleni. Ámde mindez nem változtat annak az igazságán, ami kétségtelen: hogy a társadalom a nőtől szüzességet kíván a férjhezmenés előtt, viszont nem törődve a férjhezmenés lehetőségével: azt is kívánja tőle, hogy teljesítse női hivatását.

A modern feminizmus tüneményeit ez a fonákság sokban formálta és magyarázta. A férjhezmenés lehetőségének egyre későbbi évekre és egyre szűkebbre szorulása nolens-volens terelte a nőket azokra a pályákra, amelyek azelőtt per excellenciam férfipályák voltak, miután az úgynevezett női pályákon már nem volt megélhetés a mind nagyobb számban kiszoruló nők számára. Ezzel a nők nem saját akaratukból, hanem kényszerűségeiből versenytársai lettek a férfiaknak és önmaguk tették nehe-

zebbé a családalapítást, amelynek a lehetőségén múlik a női hivatásnak a társadalom etikája szerint való teljesítése. Ebből a helyzetből fakadt a modern feminizmus, amelyen meglátszott a férfiak helyét teljesen jól betöltő nőknek ezen az egyenlő használhatóságon alapuló igénye az egyenlő jogok iránt és meglátszott az ilyen alapon szerzett önérték törekvése arra, hogy a kettős nemi erkölcs zsarnoksága legyőzessék.

E mozgalom kellős közepébe sújtott bele a háború, amely a társadalom sok más területével együtt a feminizmust is át fogja formálni.

De milyen irányban?

Mielőtt erre a kérdésre felelnénk, sietünk megállapítani, hogy a női munka, női tisztviselőség, hivatalnokoskodás stb. nem fog szűkebb térre szorulhatni a háború után sem. Sőt előrelátható, hogy a minden téren való munka óriási felszaporodása és a férfimunkaerő megfogyatkozása a nőknek a kereső pályákon való igénybevételel fokozni fogja. Ugyanezt a tendenciát fogja szolgálni: az a szomorú körülmény is, hogy sok, sok, nagyon sok nő számára vált lehetetlenné a férjhezmenés a férfiak tömegeinek elpusztulása és rokkantsága következtében. Látszólag tehát oda mutatna a fejlődés iránya, hogy miután az eddigi feminizmus alapjai kiszélesbednek, növekednie kell terjedelemben és intenzivitásban éppen az eddigi értelemben vett feminizmusnak is.

Ámde ez a látszat szerintünk csalóka, vagy legalább is nem a teljes képet mutatja. A tényleges helyzetnek korrelativuma szokott ugyan lenni a jogi és politikai tendenciák iránya, de a jelen esetben az egész társadalmi épület fennállásának oly imminens érdekei nyomulnak előtérbe, hogy emellett mindenféle partikuláris érdeknek meg kell semmisülnie.

A háború nem akar véget érni, még a vége felé közeledni se akar. A pusztításról, amelyet eddigelé Európában okozott vagy pláne, amelyet még ezután okozni fog, nincsenek ugyan még pontos adataink, de ahhoz sajnos nem fér semmi kétség, hogy ez a pusztítás irtózatossá méretű leendő. Amelyik társadalom ebbe a borzasztó, irtásba belepusztulni vagy tőle hosszú évszázadokra elalélni és a tespedés pocsolyájába kerülni nem akar, annak gondoskodnia *muszáj* arról, hogy a következő nemzedék nemcsak a most támadt hiányokat pótolja, hanem azt a pluszt is produkálja, amelyet a fejlődés igényel. Ezen az alapon a

nagy rombolás teljesen, új népesség-politikai órát fog teremteni. Olyan érárt, amelynek nem óhajtások és többé-kevésbbé bátor-tapogatózások fognak tartalmat adni, hanem amelyben a leg-határozottabb intézkedések fogják *biztosítani* a társadalom akaratának a teljeseését.

A most folyó háború ugyancsak beszédes bizonyítékokat szolgáltat arra vonatkozólag, hogy a szaporaság mit jelent a nemzetek életében. Vájjon ha a német birodalom népességszaporodása olyan lett volna az; 1870-iki háború óta, mint amilyen volt a franciáké, ki tudta volna-e mezőgazdaságát és iparát annyira fejleszteni, hogy az most 1 azt a bámulatos fölényt biztosíthatná számára, amelyben ellenségeivel szemben van? És vájjon ha Franciaország a németországi szaporodás szerint fejlődött volna, az volna-e a helyzete a mai háborúban, mint amilyenben vergődni látjuk?

Jól tudjuk: egyoldalú és fonák dolog a kérdéseket mindég a háború szempontjából vizsgálni. De az kétségtelen, hogy a háború tüze irtózatossá világosságban tünteti fel a dolgokat. Nemcsak a háború céljai elérésének az eszközeit látjuk a háború által megvilágított kvalitásokban, hanem a békés fejlődésnek, a jóléthez és haladáshoz szükséges eszközöket is. Nem azért volt a riómet fejlődés oly szédületes arányú, hogy a háborúban ez kiderüljön, hanem a háború volt az, amely napvilágra hozta ennek a fejlődésnek bámulatos bizonyosságait. Az se igaz önmagában, hogy a népességszám eo-ipso létrehozza az ilyen haladást, de az kétségtelen, hogy az ilyen méretű haladás nélkülözhetetlen alapja a rohamos népszaporodás.

De nem is kell, hogy ilyen kerülgetésekkel közelítsük meg azt, amit bizonyítani akarunk. Bármit mondjon is az óhajtásunk, és bármilyen eredményre jussanak is a mi elméleteink, sorsunk intézése ezentúl is a szervezett államhatalom kezében lesz és az állam továbbra is katonai erejének a tökéletesítését fogja legelső kötelességének tartani. És bár e kötelesség felöleli a minden irányú meliorizációt, mert hiszen látván-látjuk, hogy a fejlettebb kultúra kisebb emberszámmal is nagyobb erőt tud kifejteni, mint a nyers erőre sokkal nagyobb primitívség: az a körülmény, hogy ezek a primitívek is haladni fognak a kultúrában és matematikának hatályon kívül mégse helyezett törvényei kényszeríteni fogják az államokat az emberanyag nagymérvű gyarapítására.

Az évekig tartó, minden emberi képzeletet meghaladó méretek között folyó háború pusztításai és anyagfogyasztásai pótlást fognak igényelni a háború után. Azok az alig elképzelhető nagyságú adósságok, amelyekbe az államok magukat verik, normális gazdasági viszonyok, az eddigi gazdasági berendezkedések mellett nem lesznek elviselhetők és nem lesznek törleszthetők. Valami egészen új formációnak kell jönnie, ami valószínűleg gigászi méretű földreform alakját fogja magára öltetni, hogy a föld visszakerüljön azokhoz, akik művelik. Csakis ez lehet olyan fejlődés alapja, amelyben a hiányok pótlása és a további haladás elérhető. Az ilyen földreform viszont az ipari fellendülés nem sejtett méreteit vonná következményként maga után.

Mindehhez azonban ember, ember és ember kell. Nagyon, nagyon sok emberre lesz szükség, nemcsak hogy a háború embervesztését pótoljuk, hanem hogy a jövőnek fokozódó és pedig nyilván rohamosan fokozódó emberszükségletét kielégítsük.

És ezt az emberanyagot természetesen csak az anyák adhatják a társadalomnak. De a kényszerítő szükség folytán most már nem csupán adhatják, hanem muszáj is lesz adniuk. Bizonyos, hogy az államok nem fogják többé az anyáknak azt a korlátlan szabadságot ezen a téren biztosítani, amelyet eddig élveztek.

Tudjuk, hogy eddig is sok panasz hangzott el hivatalos és nem hivatalos helyeken a születési arányszámok csökkenése miatt.

«Ez a jövő kérdése – mondotta a porosz belügyminiszter Loebeli egyik legutóbbi beszédében. Az idők nagyon komolyak. A számok önmagukban beszélnek. A mi születési arányszámunk 1876-ban érte el a tetőpontját 40.9 élveszületéssel minden 1000 lélekre. Ez a szám 1912-ig 28.2-re süllyedt, tehát valósággal rohamos süllyedést mutat. Hogy ellenségeink ebből ne kovácsoljanak fegyvert és ne következtessenek belőle erőink csökkenésére, rá kell mutatnom, hogy a születési arányszám 1910-ben Franciaországban 19.6, Belgiumban 23.8, Angliában 25 volt a lakosság ezrére számítva, holott Németországban az arányszám 1910-ben 30.7 volt. Ehhez járul a mi rendkívül kedvező halálozási arányszámunk. A születések száma a halálozások számát felülmúlta 1000 lakosra számítva Franciaországban 7.6, Spanyolországban 9.4, Svájcban 10, Ausztriában 11.3, Angliában 11.6, Norvégiában 12.6, Itáliában 13.3, Oroszországban 13.4, Romániában 13.6, Németországban 13.6, Hollandiában 15.1 fő-

vei, úgy hogy Németország a második helyen áll e tekintetben. Ebben a háborúban tehát még nem fog ártani a születési arányszám csökkenése, a legközelebbi háborúig pedig – amelyet sokáig tartson távol tőlünk az isten – *bizonyosan elhárítjuk majd a mostani veszedelmeket. Persze komoly akadályok állanak e kérdés teljes megoldásának az útjába. Be a kormány tudatában van annak, hogy itt elsőrendű életkérdéssel állunk szemben, amely még különös jelentőséget nyer a jövőnk tekintetében* azáltal, hogy ebben a háborúban a viruló erős férfiak ezreit kell elveszítünk.»

Ugyanazon alkalommal még sötétebb képet festett erről a jelenségről dr. *Krohnel* titkos kormány főtanácsos:

«A születések csökkenése már a háború előtt is komoly gondot okozott nekünk. A háború fokozott mértékben toltá ezt a kérdést az érdeklődésünk terébe. A múlt század közepén Németország születési arányszáma ezerre 40-35 között ingadozott. Ennek a századnak a kezdete óta valóságos zuhanást látunk ezen a téren, úgy hogy 12-13 év alatt 35-ről 27-re süllyedt a születési arányszámunk. Ez a zuhanás egy szempontból még különösen aggályos. A század eleje óta háromszor olyan nagy a csökkenés, mint volt az előző 25 évben. Nincs kultúrnép, amely ennyi [idő alatt ilyen zuhanást megért volna. Az arányszámnak ilyen méretű csökkenésére az önmagában véve is alacsonyan álló Franciaországnak 70 esztendőre volt szüksége, mi ezt megcsináltuk 12 év alatt. Már ma 560.000 születéssel kevesebb van Németországban, mint volna akkor, ha az 1900-iki arányszámot megőriztük volna. Ez annyit jelent, hogy ma 2 és fél millió lakossal gazdagabbak lehetnénk. Ez olyan előny volna, amelyet tekintette] különösen a háború áldozataira, nem lehetne eléggé méltányolni. Ezzel szemben hallottuk, hogy nem kell félnünk, mert nagyon kedvező a halálozási arányszámunk. Hát annyi bizonyos, hogy hála a rendkívül kedvező gazdasági fejlődésünknek, az összes életviszonyok javulásának és a nagyszerű egészségügyi intézkedéseknek, halálozási arányszámunk az utolsó 30 évben örvendetes módon csökkent. Harminc év előtt a halálozás kerekén 26 volt 1000 lélekre, ma ez a szám 14-re csökkent, vagyis ma 700.000 emberrel kevesebb hal meg egy évben Németországban, mint halna akkor, ha megtartottuk volna az 1868-iki halálozási arányszámot. De ez nem jelenti megszüntét, hanem csak kitolását annak a veszélynek, amely bennünket fe-

nyezet. Meg kell ugyanis állapítanunk azt a sajnálatos tény, hogy az utolsó 13-14 évben a halálozási arányszám, bár ez idő alatt is csökkent, de nem csökkent olyan mértékben, mint a születési arányszám, amely gyorsabb tempóban ment lefelé. Ez idő alatt a halálozási arányszám 4.4-gyel, a születési arányszám azonban 7.7-tel csökkent, tehát 75 százalékkal rohamosabb a születési arányszám apadása, mint a halálozási arányszámé. Ilyen tények előtt ki kell nyitni a szemünket, hogy lássuk a veszedelmet, amely berniünket fenyeget. Persze másutt még rosszabbul vannak a dolgok és például Franciaország valószínűleg soha többé nem fogja kiheverni ennek a háborúnak az érvágását. *Nem akarok feketén fõsteni, de a veszedelmet idejében meg kell elõzünk. Azt a törhetetlen életerõt, amelyet népünk ebben a háborúban elárul, meg kell mentenünk attól a veszélytõl, amely immár egészen közelinek jelentkezik!*»

Végtelenségig lehetne folytatni ezeket a citátumokat és minden bizonnyal a többi kultúrországokban, amelyeknek a kulturáramlatai a kisebb és primitívebb népek életét irányítják, szintén hallatszanak már ezek a hangok. El se tudjuk képzelni például, hogy Franciaországban a legnagyobb kétségbeeséssel ne tűznék ki a legközelebbi jövendõ legfontosabb feladatául a népesség számának a szaporítását, amelynek rohamossága nélkül Franciaország a mostani háború veszteségei alapján a teljes alámerülésre és pusztulásra van ítélve.

Nálunk e tekintetben talán jobbak volnának a viszonyok, már t. i. ami a születések számát illeti. Nálunk ezer lélekre esett születés:

1901-1905 években átlag	37.8
1906 évben	36.1
1907 „	36.2
1908 „	37.4
1909 „	37.8
1910 „	36.2
Átlag 1906-1910	37.0
1911 évben	35.5

A halálozási arányszám azonban ugyanezen esztendők átlagában nem süllyedt megfelelő mértékben, pláne nem süllyedt olyan rohamosan és a születési arányszámot oly messze túlszárnyaló módon, mint Németországban. Ezer lélekre esett halálozás nálunk:

1901–1905 évek átlagában	26.4
1906 évben	25.1
1907 „	25.6
1908 „	25.3
1909 „	25.6
1910 „	23.6
Átlag 1906–1910 „	25.0
1911 „	25.1

A népesség természetes szaporodása pedig volt:

Átlag 1901–1905 évben	11.0
1906 „	11.4
1907 „	11.0
1908 „	1.7
1909 „	12.1
1910 „	12.1
Átlag 1906–1910 „	11.7
1911 „	9.9

Bomlás tehát nálunk is jelentkezik, pedig hol vagyunk mi a németországi népsűrűségtől a mi 64 lakosunkkal egy négyszögkilóméter területen, olyan területen, amely termékenysége folytán ennek a tömegnek az ötszörösét is bőségesen el kellene hogy tartsa?! Nálunk igazi kultúráról beszélni se lehet addig, amíg népsűrűségünket a mainak a kétszeresére fel nem javítjuk.

Ezekből a tényekből már kezd kidomborodni a jövő időknek a programja.

Úgy a háború és az ezt megelőző szaporodási lanyhulás által ütött sebeket begyógyítani, mint a nagyszerű jövő fejlődéséhez szükséges emberanyagot előteremteni . az asszony van hivatva: a családanya. Sok és egészséges gyermek: ez a jövőnek a megváltó ígéje, amelynek – ha muszáj, erélyes módon is érvényt fog szerezni a társadalom és a társadalom szervezett hatalma, az állam.

Hogy miképen: erre nem tudnánk e pillanatban feleletet adni. Mindenesetre az eddiginél intenzívebb védelemmel és gondoskodással is. Ez azonban főképp a nemzedékek egészségére vonatkozik, nem pedig magára a szaporodásra. Mert bár ahhoz nem férhet kétség, hogy a jólétről minden tekintetben gondoskodni kell, de a tények azt is kétségtelen módon igazolják, hogy

nem jelenti a születek szaporításának a biztosítását. Mihelyt arról kezdenek az emberek beszélni, azonnal előáll mindenki a kívánatos reformokkal, mint amilyenek: a munkásnők védelme, az anyasági biztosítás, a lakásreform, az anyagi jólét emelése, a gyermekvédelem stb. stb. Az élet azonban szinte kiszúrja az embernek a szemét avval a tanulsággal, hogy még a legnagyobb jólét sem emeli a születek számát, sőt majdnem azt lehetne mondani, hogy csökkenti. A kettő között az összefüggés persze csak látszólagos: nem a jólét az oka a jólétben lévő emberek szaporátlanságának és nem a szegénység okozza, hogy a szegényebb néposztályokban nagyobb a gyermekek száma. Az igazi összefüggést most nem akarjuk fejtegetni, de az szemellátható, hogy akármilyen kívánatos és minden küzdelemre méltó cél a népesség jóléte, a születési arányszám növelése szempontjából ennek valami kevés jelentősége van a mai viszonyok között.

Ennek egészen más eszközei lesznek, amelyeket megtalálni a holnap feladata lesz., amely ezt a feladatát bizonyára meg is fogja oldani. A szaporaság nagy társadalmi előnyei, a meddségnek és a kiscsaládúságnak különféle hátrányai, az agglegénység érzékeny terhei és hasonló egyebek jöhetnek, mint stimulanciák figyelembe, ami mellett nem szabad elfelejteni azt se, hogy végső esetben minden egyéb tekintetét félretévő erélyes, sőt brutális eszközökhöz is fog az állam nyúlni, ha másként nem megy a dolog.

Mindenesetre benne lesz a fegyvertárban az ilyen irányú nevelés, az anyaság fogalmának egy új felmagasztulása és az ennek megfelelő etika terjesztése is. Az eddigieket messze meghaladó módon fog az állam arra törekedni, hogy anyákká segítse nevelni és az anyaság után vágyakozókká tenni a leánynemzedéket. És én szeretném nagyon hangsúlyozni, hogy ebben önmagában semmiféle olyan vonás nincsen, amit reakciónak lehetne minősíteni. Aki csak egy rövidke szemlét tart női hivatalnokaink, tisztviselőink, alkalmazottaink és minden fajta női munkásaink között, a legjellemzőbb közös tulajdonságként fogja megállapíthatni azt, hogy mindezek, mindenesetre óriási többségük csak ideiglenesnek, átmenetinek tekinti a helyzetet, amelyben van és mint nyíltan vagy titkon érzett valódi élethivatásaként tekint a családalapítás és az anyaság felé.

Valaki nagyon jól megfigyelte, hogy amit feminizmusnak nevezünk, az belsőleg nem egységes, hanem úgy körülbelül há-

romféle áramlat találkozása. Az első a férfias lelkületű, harcos hajlandóságú nők mozgalma, amely a politika porondján folytatja küzdelmét. A másik a tudományszomjas nők küzdelme a tanulás és érvényesülés lehetőségéért. A harmadik azoké, akik az anyaságért, a családalapításért és a nőnek e természetmegjellelte hivatásának a betöltéséért küzdenek. És ha ez utóbbinak a szolgálatába fog szegődni az államhatalom, ezzel tulajdonképpen nem fogja csorbítani amazoknak a szféráját. Sőt ezeknek az agitációját talán még intenzívebbé is fogja tenni, ha a harmadik kategória a maga célját a legmesszebbmenő terjedelemben megvalósíthatja.

Nem tartozunk azok közé, akik – eltekintve bizonyos kivéendő kivételektől – a társadalmi munkát, az életpályákat és szakfoglalkozásokat összeegyeztethetetleneknek tartják az anyasággal. A «csak anya» elvnek a hirdetői még csak a természetrese támaszkodhatnak, mert az anyasággal járó egészen speciális teendők mellett mindenütt a természetben «munkában» látjuk az anyát, mindazokban a munkákban, amelyek az egyénnek és az utódnak a fenntartásához szükségesek és mi egyéb az emberi társadalom minden munkája is? De nem támaszkodhatnak ennek az elvnek a hirdetői a természetes állapotban élő és a magasabb fejlettségű, rendkívül nagy születési arányszámokat felmutató primitívebb népek és néprétegek életének a tanulságaira sem, mert mindenütt kemény munkában találjuk az anyákat. Megnyugtathatja magát tehát az, aki félne tőle, mert valami visszafejlődésfélét látna benne, hogy a nőket egy forszírozott népegyesület politikai kizorítsa abból a birtokállományból, amelyet a társadalmi munka területén maguknak meghódítottak. Nem kell félnie: abból a politikából egyáltalában nem következik ez a kizorítás. Sietünk hozzátenni, hogy a magunk részéről nem tartozunk azok közé, akik itt valami veszedelmet látnának. Mi nem átaljuk ideális állapotnak tekinteni azt, amelyben a nő anya és családanya és semmi egyéb. Mi egy szomorú faktumnak tekintjük, hogy ez az ideál mind kevésbé vált megvalósíthatóvá és nem tesszük a feministaságunkat attól függővé, hogy kalauzi és teherhordó-szolgálatot (teljesítsenek-e a nők a társadalomban: az anyaságot és háziasszonyi tisztséget mind annak alapjául elfogadjuk, amit némelyek a gyári munka és biciklisküldöntség alapján vélnek csak számára jogosan követelhetőnek. Mindazt nyújtani a családnak, amit nyújtani a hivatásá-

nak magaslatán, álló családanya képes: ez ezen a közvetett úton összehasonlíthatatlanul többet hoz a társadalom konyhájára, mint az a közvetlen munka, amelyet a nő a kenyérkereső pályákon adhat a társadalomnak.

«Hivatásának magaslatán álló családanya» – ez ismét egy új fejezete a holnap társadalmának. A háború, amelyben élünk, mindenkinek a szemét kinyitotta, de különösen az államhatalomnak mutatta meg, hogy mije az országnak a gazdasszony. Látnivaló, hogy mihelyt az állam erejének a kifejtésére kerül a sor, a gazdasszony olyan fontos tényező, mint akár a katona. Csak-hogy amíg a katona kellő neveléséről az állam mindenképpen gondoskodik, a gazdasszony megfelelő nevelését csaknem teljesen elhanyagolja. E tekintetben a nő annyira magára, a véletlenre és a szülei ház esetlegességeire van utalva, mint akár az írás-olvasás tekintetében volt a közoktatás előtti időben. És amikor kitört a mostani borzalmas háború és plakát, plakát után, rendelkezés, rendelkezés után jelent meg, amelyeknek a sorsa 95 százalékban a gazdasszonyok megértésétől függött, kétségbeesett szemrehányások érték az asszonyokat, amiért nem voltak képesek beváltani azt, amit tőlük az államhatalom elvárt. Mintha fegyvert soha nem látott emberek kezébe puskát nyomtak volna és komplikált gépfegyverek mellé rendelték volna őket, azután szemrehányó csodálkozással konstatálták volna, hogy nincsenek feladatuk magaslatán.

Bizonyos, hogy minden állam sietni fog a részben való mulasztását pótolni. Az állam üdve és boldogulása a népek nagy versenyében attól függ, hogy milyenek a gazdasszonyai, milyenek az anyái és milyen a családi életük. Ennek a formálása lesz a jövő legfontosabb feladata és a feminizmus előterébe az e körül való mozgalom fog kerülni. És ha bizonyos, hogy a harcterek nélkülözései, szenvedései, durvaságai és borzalmi közegette a puha családi fészek, az édes otthon és a meleg tűzhely az, ami után a harcosok legjobban epednek, ha igaz az, hogy hazatértük után ebben fogják a legnagyobb örömmüket és boldogságukat keresni és találni, akkor nem volt e tekintetben se céltalan annak a háborúnak a szenvedése, amelynek a tanulságaiból ez az új államfeminizmus meg fog születni.

nak magaslatán álló családanya képes: ez ezen a közvetett utón összehasonlíthatatlanul többet hoz a társadalom konyhájára, mint az a közvetlen munka, amelyet a nő a kenyérkereső pályákon adhat a társadalomnak.

«Hivatásának magaslatán álló családanya» – ez ismét egy új fejezete a holnap társadalmának. A háború, amelyben élünk, mindenkinek a szemét kinyitotta, de különösen az államhatalomnak mutatta meg, hogy mije az országnak a gazdasszony. Látnivaló, hogy mihelyt az állam erejének a kifejtésére kerül a sor, a gazdasszony olyan fontos tényező, mint akár a katona. Csak-hogy amíg a katona kellő neveléséről az állam mindenképpen gondoskodik, a gazdasszony megfelelő nevelését csaknem teljesen elhanyagolja. E tekintetben a nő annyira magára, a véletlenre és a szülei ház esetlegességeire van utalva, mint akár az írás-olvasás tekintetében volt a közoktatás előtti időben. És amikor kitört a mostani borzalmas háború és plakát, plakát után, rendelkezés, rendelkezés után jelent meg, amelyeknek a sorsa 95 százalékban a gazdasszonyok megértésétől függött, kétségbeesett szemrehányások érték az asszonyokat, amiért nem voltak képesek beváltani azt, amit tőlük az államhatalom elvárt. Mintha fegyvert soha nem látott emberek kezébe puskát nyomtak volna és komplikált gépfegyverek mellé rendelték volna őket, azután szemrehányó csodálkozással konstatálták volna, hogy nincsenek feladatuk magaslatán.

Bizonyos, hogy minden állam sietni fog a részben való mulasztását pótolni. Az állam üdve és boldogulása a népek nagy versenyében attól függ, hogy milyenek a gazdasszonyai, milyenek az anyái és milyen a családi életük. Ennek a formálása lesz a jövő legfontosabb feladata és a feminizmus előterébe az e körül való mozgalom fog kerülni. És ha bizonyos, hogy a harcterek nélkülözései, szenvedései, durvaságai és borzalmi közegette a puha családi fészek, az édes otthon és a meleg tűzhely az, ami után a harcosok legjobban epednek, ha igaz az, hogy hazatértük után ebben fogják a legnagyobb örömeiket és boldogságukat keresni és találni, akkor nem volt e tekintetben se céltalan annak a háborúnak a szenvedése, amelynek a tanulságaiból ez az új államfeminizmus meg fog születni.

Szociálpolitikai egyezmény Ausztriával.*

A kereskedelmi szerződések az egymástól egészen független államok gazdasági viszonyainak a kölcsönös szabályozásába egyre mélyebben nyúlnak bele. Ausztriával való gazdasági vonatkozásaink azonban sokkal szorosabbak és számosabbak, semhogy ne kellene azok tárgyában szerződésileg szintén megállapodni, ha már más külállamokkal ezt megtettük. Így például szociálpolitikai téren Ausztriával még nincs, de Olaszországgal már van egyezményünk, amelyben Ausztria-Magyarország** és Olaszország kötelezték magukat, hogy «azt az elbánást, melyben az egyik fél munkásai a másik fél területein a munkás védelem és munkás - biztosítás tekintetében részesülnek, barátságos közös egyetértésben megvizsgálják abból a célból, hogy megfelelő megállapodások útján ezen munkásoknak kölcsönösen oly bánásmód biztosítsák, amely nekik, amennyire csak lehet, egyenértékű előnyöket nyújt. Ezen megállapodások a jelen szerződés életbeléptétől függetlenül, külön egyezménybe fognak foglaltatni».

Égészen biztos, hogy ezt az egyezményt Olaszország kívánta és nem mi, lóvén nálunk békeidőben sokkal több olasz munkás foglalkoztatva, mint fordítva. Így gondoskodik Olaszország külföldön dolgozó munkásainak az érdekeiről. Nekünk is sok okunk volna arra, hogy a külföldre kivándorolt magyar munkások sorsát szociálpolitikai külön egyezményekkel biztosítsuk. Hajmeresztő adatokat tudunk arról, hogy milyen kizsákmányol-

* A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara „Emlékirat”-ot szerkesztett az 1917 végén lejáró magyar-osztrák kereskedelmi és vámszerződés megújításáról. Gazdasági életünk ismeretének becses forrásául tekintjük ezt az emlékiratot, amely a kamara érdemes s. titkárát Vágó Józsefet vallja mesterének. Az itt reprodukált passzus bennünket közelebből érdekel.

A szerk.

** Közjogi szempontból képtelenség, miután e két egymástól független államnak nincsen és nem is lehet egységes törvényhozása. Ezt a közjogi hibát különben jóvá tette a munkásbalesetbiztosítási viszonyosság iránt Olaszországgal 1909/IX. 19-én Rómában kötött egyezményt becikkelyező 1911. évi XII. t.-cikk, amely külön köttetett meg Magyar- és Olaszország közt.

tatásnak vannak kitéve magyar honos munkások Amerikában, Délafrikában és Romániában. Ha kivándorolt munkásainkkal éreztetni akarjuk, – amire sok okunk van – az anyaállam gondoskodó kezét a külföldön is, akkor ezt csak ilyen egyezmények útján tehetjük. De bele kell nyúlnunk ebbe a szociálpolitikai anyagba azért is, hogy a versenyegyenlőséget biztosítsuk magyar munkásokkal dolgozó hazai iparosainknak azokkal a versenytársaikkal szemben, akik külföldi munkásokkal dolgoztatnak itt. Mert amennyiben ezek után nem viselendők azok a szociálpolitikai terhek (betegség- és balesetbiztosítási járulékot stb.), amelyeket a magyar honos munkások után viselni kell, előnyösebbnek mutatkozhatik külföldi munkásokkal dolgoztatni, ami mindenképen mellőzendő lenne. Erre ez idő szerint módot is nyújt az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló 1907. évi XIX. t.-c-nek az 5. §-a, amikor kimondja, hogy a belföldi üzemekben alkalmazott külföldi honosok a balesetbiztosítás tekintetében csak akkor esnek egyenlő elbánás alá a magyar honosokkal, ha az illető állam a területén alkalmazott magyar honosokkal szemben hasonló eljárást követ. Ebből a viszonyosságot megállapító rendelkezésből az következik, hogy a nem viszonyos elbánást követő államok munkásai után a belföldi üzemek tulajdonosai nem tartoznak balesetbiztosítási járulékot fizetni. Ha ezt aztán nem teszik meg, akkor az üzemekben alkalmazott külföldi munkásokat ért balesetekért nem a biztosító pénztár fizet kártérítést, hanem a munkaadó rendes polgári bíróság előtt perelhető kártérítés iránt. Ennek az elkerülése volt azonban a kötelező balesetbiztosítás meghonosításának egyik célja, a másik cél, amelyet ez a rendelkezés szintén megüszíteni alkalmas, az volt, hogy a baleseti kockázatok biztosítási terhe minél szélesebb körökre osztassék szét. Végül, – mint már jeleztük, – így érdekesebbnek látszhatik külföldi munkásokat alkalmazni belföldiek helyett. Hogy ezen az inkonicián segíteni kell, az bizonyos. A kereskedelemügyi miniszter ugyan kiterjesztette a balesetbiztosítási kötelezettséget rendeletileg a szerb, román, montenegrói és bulgár alattvalókra is és a viszonyosság alapján rendezettnek volt tekinthető ez az ügy amaz állambeli munkások dolgában is, amely államokban a balesetbiztosítás törvényesen rendezve van. Miután azonban a törvény nem írja körül, hogy mely esetben ismerendő el fenforgónak a viszonyosság, ennél fogva külö-

nösen eleinte teljes jogbizonytalanság kapott e téren lábra még a Magyarországon alkalmazott osztrák honossága munkásokkal szemben is. Eleinte t. i. a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal, mint felügyeleti hatóság az országos munkás betegsegélyző és balesetbiztosító pénztárral szemben azt az álláspontot tette magáévá, hogy külföldi munkásnak csak az esetben adható kártérítés, ha a viszonosság hazánk s az illető külföldi állam közt *egyezményileg* szabályoztatott. Később ugyan e hivatal egyik bírói tanácsa 1910-ben azt az elvi határozatot hozta, hogy «azok az osztrák honosok, kiket a magyar korona országai területén az 1907. évi XIX. t.-c. 3. §-a értelmében balesetbiztosításra kötelezett üzemben üzemi baleset ért, az 1907. évi XIX. t.-c. 5. §-a alapján az ugyanezen t.-c. által magyar honosoknak nyújtott baleseti kártalanításra igényjogosultak». Azóta – tudunkkal – ezt az igényjogosultságot a viszonosság tényleges fenforgására való tekintettel, mindig elismerték s már nem helyezkednek a magyar pénztárak a külön egyezmény szükségességének az álláspontjára.

Annak ellenére, hogy a viszonosság ténye most már úgy Ausztria, mint Magyarország részéről gyakorlatilag elismerésre talált s e szempontból nincs már kívánnivaló, mégis szükséges Ausztriával külön megállapodni a munkásbiztosítási viszonosság dolgában. Ilyen egyezményt többek közt már az is szükségessé tesz, hogy orvosolható legyen a magyar hajósvállalatoknak az a többször elpanaszolt sérelme, amely abban áll, hogy az osztrák biztosítópénztárak az osztrák balesetbiztosító törvény alapján arra törekszenek, hogy a magyar hajókon szolgálatot teljesítő alkalmazottak arra az időre, amíg hajóikkal osztrák vizeken tartózkodnak, baleset ellen Ausztriában biztosítsanak, annak dacára, hogy az illetők Magyarországon baleset ellen már biztosítva vannak. A magyar hajózásnak érdeke megkívánja, hogy az idegen államok szociálpolitikai törvényeinek hatálya alól a mi hajósalkalmazottaink az idegen állam területén való tartózkodás idején kivonassanak. De szükség van ilyen egyezményre azért is, mert a viszonosság pusztá ténye csak biztosításra kötelezetté és igényjogosulttá teszi a külföldi honost, de hogy igényei milyenek és mi mindenre kiterjedők, arról intézkedés nincsen. Igaz, hogy bizonyos kedvezmények dolgában úgy az osztrák, mint a magyar törvény kimondja, hogy azok az idegen honost csak az esetben illetik meg, ha az illető állam törvénye

hasznos kedvezményt biztosít osztrák állampolgároknak is. Andor Endre min. osztálytanácsos-bíró már idézett cikkében behatóan kifejti, hogy miben állnak az osztrák és magyar munkásbiztosítási törvény közti különbségek. Ezért feleslegesnek tartjuk e helyen bővebben kifejteni, hogy milyen tartalommal kellene a vonatkozó kiegyezési határozmánynak bírnia. E helyen elégségesnek tartjuk a kormány figyelmét ilyen osztrák-magyar szociálpolitikai egyezmény szükségességére s a kiegyezés megújítása alkalmából való időszerűségére felhívni.

Az osztrák belügyminisztériumnak a magyar-osztrák balesetbiztosítási egyezmény tárgyában készült tervezete alighanem újból a magyar kormány elé fog terjesztetni. Célszerű volna, ha annak már ismert tartalmával szemben addigra a magyar kormány már állást foglalna s arról ezt megelőzőleg a hazai szakértők és az érdekeltség véleményét kikérné. Ez eddig csak a munkásbiztosítási hivatal és az Országos Pénztár részéről kéretett be, de ezek véleménye nem került a nyilvánosság elé. Azóta az osztrák munkásbiztosítás reformon ment keresztül, amely e szempontból újabb problémákat vetett fel és azt eredményezte, hogy ez idő szerint a külföldiek a balesetbiztosítás terén nálunk több jogot élveznek, mint a magyar munkások. A munkásbetegségélezés terén hasonlóképpen szükséges volna legalább Ausztriával a kiegyezés megújítása alkalmával egyezményileg szabályozni mindama függő kérdéseket, amelyek a viszonzóság fenforgása dacára is még mindig megoldásra várnak. Végül rendezést igényel az osztrák vasutak alkalmazottait Magyarországon ért balesetért való szavatosságnak, illetve balesetbiztosításuknak az ügye is.

A német munkapiac az 1915. évben.

Hogy Németország gazdasági élete a háború alatt is mily szilárd alapokon áll és mennyire nem valósultak meg azok a remények, amelyeket ellenségeink főleg az izolálási politika és a «kereskedelmi háború» dezorganizáló hatásához fűztek, azt legkézzelfoghatóbban az a kimerítő és bő statisztikai adat gyűjteménnyel megalapozott jelentés igazolja, amelyet a német csász. statisztikai hivatal a német munkapiac múlt évi helyzetéről a Keichsarbeitsblatt legutóbbi számában közzétett. Ezekből az adatokból és fejtegetésekből kitűnik, hogy milyen jól alkalmazkodott a német közgazdaság a háborús nehézségekhez.

Mindenekelőtt kiemelendő, hogy munkanélküliség a múlt évben alig mutatkozott és a munkanélküliség ma mindenesetre csekélyebb mértékű, mint volt a háború előtt. Természetes, hogy a fő iparágak, amelyek a háborús közgazdaságot szolgálják, így főleg a bánya és kohóipar, a fém- és a gépipar az egész év folyamán nagyarányú foglalkoztatásban részesültek. Úgyszintén élénk volt a vegyészeti, villamossági, ruházati és élelmezési iparok üzletmenete, amelyek szintén bőségesen el voltak látva hadiszállítással. Csupán a textilipar kényszerült a múlt év augusztusában üzemredukálásra, de az ebből keletkezett nehézségek csakhamar eloszlottak.

A. betegsegélypénztárak kimutatásai a férfialkalmazottak számának a csökkenését tüntetik fel, ami azonban nagy részben kiegyenlítést nyert azért, hogy az ipar egyre fokozódó mértékben foglalkoztat hadifoglyokat, akik a betegsegélypénztárak statisztikájában természetesen nem szerepelnek. Emellett azonban igen figyelemreméltó az a körülmény, hogy a hadiszolgáltatásra történt behívások, amelyek a férfi alkalmazottak számának állandó csökkenését okozták, a biztosított férfimunkások számát nem valóban érezhető, illetőleg aggodalomra okot adó mértékben csökkentették. A berlini általános helyi biztosító pénztárnál 1915. közepén a 150 ezernél több férfitag, több mint a fele (50.8%-a) fegyverképes korú (21-45 éves) volt, ami egyúttal megcáfolja az entente Németország katonai és gazdasági kimerüléséhez fűzött reményeit.

A női munkások foglalkoztatása az 1915. évben természetesen fokozódott, legerősebben február-április, valamint október

hónapokban. A munkásköz vetítő hivatalok statisztikája szerint a múlt évben kerek 763.000 alkalmazást töltöttek be a nők, míg míg 1914-ben csak 697.000-t és 1913-ban csak 625.000-t. Az állásnélküli férfimunkások száma 1915-ben nemcsak az előző évhez képest, hanem az év folyamán is majdnem megszakítás nélkül hónapról-hónapra csökkent. A munkásszakszövetségek jelentései szerint a munkanélküliség arányszáma, amely 1914. augusztusában hirtelenül felszökött 2.9%-ról 22.4%-ra, de már szeptemberben 15.7%-ra, októberben 10.9%-ra szállt le és novemberben már csak 8.2% volt, azóta állandóan csökkent. 1915. június óta átlag 2.6%-ra tehető és így állott 1915. december havában is, míg az utolsó békeév (1913.) decemberében is 4.8%-ot tett ki.

Az ezen adatok által nyújtott kedvező összbemomást az egyes iparágakban uralkodó helyzetre vonatkozó jelentések még jobban megerősítik. Igen nagy volt a foglalkoztatás aránya a kőszénbányászatonál. Ugyan ez áll a vasércbányászatra és a rézbányászatra is. A káliipar az év első és utolsó hónapjaiban jól volt foglalkoztatva, míg a nyári hónapokban, – mint mindig, – némi lanyhulást mutatott. Szintén erősen voltak foglalkoztatva a vaskohók és a vasöntödék is. Igen kedvező üzletmenetet mutatott a gépipar, az optikai ipar és a mezőgazdasági gépgyártás is. Erős foglalkoztatást mutat a vegyészeti ipar is, és magánál a textiliparnál is a munkanélküliek aránya ugyan júliustól-októberig emelkedett (6.2 százalékról 11 százalékra), de azóta ismét 6.2%-ra szállt le. Végül az építőiparban is állandóan csökkent a munkanélküliség. Decemberben 4.6% volt az 1914. év 11.7 és az 1913. év megfelelő hónapjaiban 8.5%-ával.

Az itt ismertetett adatokhoz a német polgári lapok – köztük a *Frankfurter Zeitung* is – a sok tekintetben jogosultan optimista kép kiegészítésül hivatkoznak még a bérvizonyok kedvező alakulására is. Amennyiben a névleges, vagyis pénzértékben kifejezett munkabérekre céloznak, talán igazuk van. Másképp áll azonban a helyzet, ha a tényleges munkabérek, vagyis a kifizetett munkabérek vásárló képességét vizsgáljuk. Itt van ugyanis az egész szép képnek a főszépséghibája, amely abban áll, hogy az élelmiszerek és egyéb életszükségleti cikkek áremelkedése – bár a német organizáció főlénye folytán nem volt oly mérvű, mint nálunk, a legtöbb iparágban nyújtott béremelést több, mint ellensúlyozta.

SZEMLE - KRÓNIKA.

Eugenika a háború után.

Ilyen címen dr. Bársony János nagynevű tanárunk cikket irt az *Archiv für Frauenkunde und Eugenik* című folyóiratban. A tanár úr volt szíves az egész cikket rendelkezésünkre bocsájtani, amellyel azonban nem mindenütt tudunk egyetérteni. A mi véleményünk szerint a társadalomban alapvető változásokra van szükség ahhoz, hogy megvalósuljanak az olyan nagyszívű emberek eugenikai ábrándjai, mint amilyen Bársony tanár úr. A földuzsorának és őrjöngő telekspekulációnak mai korában ezek az ábrándok valóban csak ábrándok maradnak és csak nagyon kis területen lehet valamicskét mindebből megvalósítani a tanár úr által javasolt intézkedésekkel. A jeles cikkből összefüggésüktől megfosztva is érdekesnek tartjuk kiszakítani a következő passzusokat:

A világv versenyben mindnyájunknak célja, hogy sokan is, de testben és lélekben is erősek legyünk. Amidőn tehát eugenikus szempontból latoljuk a jelent és tervezzük a jövőt, a legelső lépéssel ebben az irányban kell elindulnunk. Sokan legyenek, akik nemzetté összetömörülve a magukét védik, de azonfelül ép és egészséges legyen minden egyes ember, amelyből a tömeg

megalakul. Egészséges testben élénkebb a szellem, produkcióra is készebb s alkalmasabb. A beteg, aki saját bajának ápolásával kénytelen idejét tölteni, csak nehéz fáradtsággal s fokozott munkával érhet el odáig, a hová az egészséges könnyű szerrel jutott. Legyünk tehát sokan és nőjjünk fel boldog egészségben. Ez a két föltétel szemeimben az első lépés a fajemelésre.

„Horribilis a vetélések száma. Az én klinikám segédszemélyzetét békés időben havonta 120-140 szüléshez hívják a városba (poliklinika szegények számára). Száz esetből ötven elvetelés. A háború alatt a segédszemélyzet bevonult s hadikórházakban csaknem teljesen igénybe van véve, orvos hiányában a városba a poliklinikai esetek közül csak az életveszélyesekhez mehetünk, ez okból a vetélések mostanában többnyire a klinikára jönnek; ezen idő alatt a klinika három gyermekágyas termének 24 ágyában állandóan vetélők fekszenek. A háborút megelőzőleg az 1913. évben a klinikai és poliklinikai születek száma együtt 3625-öt tett ki s ezek között 935 volt a vetelés, körülbelül tehát 25 százalék. Szörnyű magas számok, amelyekben pedig a múlthoz

viszonyítva folytonos és rohamos emelkedést látunk. Gyermekek hajtanak orvosok, bábák, kurzuslók, sőt maga a terhes is megtanulja önmagának félszúrni a burkát; tisztára öblített hüvelyben, megtisztított kézzel, kifőzött eszközzel megcsinálja, akár egy szakember. Tudok ily esetről. Az angyalcsinálás elleni küzdelem valamivel eredményesebb volt, de ez a feladat nem is olyan nehéz. A statisztikánk szerint Magyarországon évente átlagban 640.000 csecsemő születik, a kik közül 140.000 egy év alatt elhal. E nagy halálozás megapasztására egyéb hygienes rendszabályok mellett Magyarországnak 17 állami gyermekmenhelye van, melyek a legutolsó hivatalos kimutatás szerint 59.600 elhagyott gyermeket gondoznak. Ezt úgy kell érteni, hogy a menhelyeken csupán a beteg, gyenge fejlettségű, különösebb ápolást vagy orvosi gondozást igénylő gyermekek maradnak, az egészségesek meg telepeken nevelőszülőknél lesznek elhelyezve. Ezidőszerint mintegy 350 ilyen gyermektelepünk van. Ezenfelül a züllött gyermekek számára javító intézeteket állított, melyekben az 1914. évben körülbelül 4000 kiskorút nevelt, tanított, javított az állam. A szándék s a megvalósítására fordított fáradság gyümölcse, kétséget nem szenved, nagyon szép. A Statisztikai számok szerint első pillanatra az eredmények is jók. Az, eredmények ellenére én mégis azt tartom, amit az olyan operációról, melynek folyománya-képpen csak 25-50% gyógyulásra lehet számítani. Kiváltképpen ez a véleményem a javító

próbákról. Nem szabad 4000 gyermeknek zülteni; mielőtt zül- lenének, gondoskodjunk róluk: És pedig azért sem, mert aki egyszer elzüllött, azon már nehéz, talán már nem is lehet többé segíteni.”

„Ha elfogadjuk, mint valóságot, azt a tapasztalást, hogy a családalapítás, a szaporítás és e szaporítás produktív eredményes- ségének a fundamentuma még azoknál is, akik a gyermeket szeretik, az anyagi eszközökben való tehetőség, akkor legelsőbb- ben az általános szociális jólétet kellene emelmünk, hogy a meg- élhetést a többgyermekes család számára is lehetővé tegyük. Minthogy azonban ez a recipe nemcsak egyelőre, hanem a távol jövőre nézve is csak ideális frázis, eszközt és módot kell ke- resni arra, hogy valamiképpen mégis könnyítsünk a dolgon s legalább facultative gondoskod- junk azon gyermekekről, akik nem a szülők ellenszenve, hanem a szegénysége miatt mennek veszendőbe. A szegénység vis major, vele szemben drákói tör- vényekkel sem érünk el semmit. A szegénység azonban relatív fogalom. Ha valaki a saját szük- ségleteit fedezni tudja, nem szegény, de szegénynyé lesz, amint ugyanazon anyagi képes- ségek mellett gyermekeket kell felnevelnie. Így történik, hogy ki-ki számot vet s csak annyi gyermeket vállal magára, ameny- nyinek enni adni a módja en- gedi. A jövőbe tekintő egyik- másik ember talán önzésből is kívánna többtagú családot, de az anyagi viszonyok korlátok

közé szorítják ezt az óhaját. Az államnak azonban, ha erős akar lenni, szüksége van a sok honpolgárra. S azt látjuk, hogy az állam követel, parancsol s a polgárait ez irányban is kötelességet ró, de abban az irányban, hogy e módon is erősítse magát, önmaga aránylag édeskeveset tesz. Az állam – joggal és helyesen – tiltja a praeservativumokat, üldözi a nemi perversitást, a fogamzás percétől a magáénak vallja az embryót, bünteti a szándékolt vetélést, megkívánja, hogy a magzat a megszületésétől gonddal ápoltsáék, éhen el ne vesszen, betegségében gyógyítsák, ha megdő, tanítsák stb. stb. Aki szeretettel gondol a gyermekre s módja is van hozzá, örömet teljesíti e parancsolatokat, nagyobb szám azonban kibúvik a rárótt sok kötelesség alól, gyermeket nem hoz a világra, és ha ezt nem kerülhette ki, elhagyja, mert nem bírja nevelni, s megint csak elvész vagy elzúllik a gyermek. A sok meg nem fogamzott, vagy elvetélt vagy élveszületett, de hamarosan elhalt avagy züllésnek indult élet közül pedig az állam a maga számára egy tekintélyes részt megszerezhetne. Az elhagyott vagy már rossz útra tévedt gyermekek pártfogásából származó nemzeti haszon csekély hányada annak, amit alkalmas eszközökkel el lehetne érni. A magát a keresetéből fentartó asszonynak a házasságon kívül teherbe esett leányának, de a szegényebb sorsú házastársaknak is előre nyújtott biztosíték kellene abban az irányban, hogy akárhány gyermeket hoz is a

világra, az esetben ha anyagi vagy szociális tekinteteből képtelen a gyermek tartására, minden nehézség és formaságok nélkül akár mindjárt a születés napjától rábíthatja rövidebb vagy hosszabb időre, vagy egész életére egy mindenképpen mintaintézményre, az állam nevelő karjára. Aki ragaszkodik a gyermekéhez és nevelni is tudja, minden intézmény mellett is megtartja magánál, de annak is, akiben ez a ragaszkodás nincs meg, vagy aki nem tudja nevelni, adva legyen a mód, hogy a maga, családi állása a hazája ellen irányuló mulasztást, ballépést vagy éppen bünt elkerülhesse. Ha az állam válogatás nélkül mindenkinek megadja a jogot és módot, hogy hozzáfordulhasson, akkor követelhet és jogosan büntethet.

Véleményem szerint ezt a célt egyedül az olyan állami lelencházakkal lehetne elérni, melyeket minden magyarázat nélkül akárki és bármikor igénybe vehetne.”

„Általában véve nem elég gondot fordítunk az asszonyi testre. Pedig azt kívánjuk tőle, hogy sokat és jót teremjen, akkor az meg méltán megkövetelheti, hogy kíméljük, ápoljuk, a rárótt feladat teljesítésére képessé javítsuk. A fejlődése közben már munkával terhelt nő teste éppúgy el fog nyomorodni, mint azon állaté, melyet időnap előtt fognak az igába, pedig az nálánál sokkalta erősebb. A terhes asszonyt eröltető munka vétek – asszony s gyermeke – mindkettőjük ellen. Aki nem szoptat-

hat, mert a megélhetésért kell dolgoznia, nem asszony, nem anya igazán, aki meg nehezen dolgozik és mellette még szoptat, kettős feladattal terhelte meg magát s e kötelességeit vagy hanyagul végzi, vagy önmagában tesz kárt. Terhesség és szoptatás = 18 hónap. Tizennyolc hónapig tehát minden terhességéért az asszony mindenképpen kímélendő volna. Tíz terhességet számítva, ez az idő legalább is 180 hónapot, azaz 15 esztendőt tenne ki, még akkor is, ha a szoptatás beszüntetésére közvetlenül következnek az újabb terhesség. Pedig e nagy munka teljesítése után az Organismus is méltán számot tarthat egy kis pihenőre.”

„Az Organismus kipiheni, rekonstruálja magát s az új terheséget könnyen viseli el, ha a puerperiumok között a szoptatás beszüntetésétől számított egy év pihenője marad. A fajtája, a hazája iránt kötelességű asszonynak tehát legalább is tíz gyermeket ír elő a természet törvénye és ha az ilyen asszony a hivatását a téren is példásan fogja fel és a gyermekeinek nevelésére is kellő gondot fordít, nem marad ideje arra sem, hogy a mindennapi kenyér után menjen, annál kevésbé, hogy az élet egyéb torzsalkodásaiban résztvegyen.”

„Nem lehet a nő életének célja a pártábanvaló küzködés a holnap kenyéréért, erre a kevésbé érzékeny idegzetű, erős physicumu férfi van teremtve. A pártás lányok számát apassza az állam közvetett utakon, javítson pél-

dául a férfinem egészségén és anyagi helyzetén. A normális időn túl való pártázás betegség, önmagával való testi s lelki egyenetlenkedés, a természet törvényeivel való szembehelyezkedés. A serdülés korában úgy önmaga, mint a belőle fakadó utódokra való tekintetből kímélendő a nő, ellenkező esetben jövő szerepére csenevész és alkalmatlan marad. A legtökéletesebben megérett számára is azonban a fajt fenntartani, gyermekeket hordani, nevelni, testi és szellemi fejlődésüket irányítani, arra ébren ügyelni s ezenfelül a porondon is gladiatorkodni olyan tömörített vállalkozás volna, mellyel szemben ugyanaz az ember nem tud helytállani, vagy itt, vagy ott mulaszt és hanyagol. Ha szellemi képesség, szorgalom, kitartás, tehetség, sőt még a physikai erő kérdéseiben is a nőnek a férfival való egyenrangot szívesen meg is adnók, nem adja azt meg az a legfelsőbb hatalom, melynek „Természet” a neve s amely mindennek, amit létrehoz, egyben mindjárt megszabja a célját. A generációk természetes és egészséges fejlődése elé fektetett akadály az utóbbi idők azon törekvése, amely a minden kíméletre és kényeztetésre érdeemes tagjait világegyetemnek lerángatja azon tisztos polcrol, melyre őket maga a természet helyezete. Ezekkel, bármit erőszakolnánk is, nem lehet szántani vagy velük háborúba menni, sajnálkozást és botránkozást keltené még a kísérlet is. Éppúgy elhibázza, aki az asszonyt nem hagyja a helyén. Kárt tesz a nőnemnek s kárt a hazájának.

Az Eugenika alaptétele az a szándék és törekvés, hogy az új embernek testi és lelki egészsége legyen és hogy az ilyen emberből minél több is legyen. Ezen irány felé a legelső két lépés, hogy „kíméljük az asszonyt s vegyük párfogásunkba a fajtánkat már a fogamzástól kezdve.”

Németország dicsérete.

Az Egyesült Államok szellemi életének egyik elismert vezérének John N. Burgessnek, a Columbia egyetem tanárának a tollából egy könyv jelent meg, amely összehasonlító formában méltatja Angliát és Németországot.* A tudós tanár eredménye lesújtó Nagybritanniára és felmagasztaló Németországra nézve. A brit nemzetgazdaság rendszerét a következőkben foglalja össze:

„Az első, ami szembeötlik 10-20.000 ember – hozzátartozóikkal együtt tehetjük 50-100 ezerre – aki tulajdonosa a brit földnek, az ország házáinak, pénzének: a földesurak, a vasutkirályok, a nagyiparosok, a hajófejedelmek, a nagybankárok, a behozatal urai; azután az ország felosztása óriás uradalmakra, ennek az előjogokkal dúslakodó osztálynak fejedelmi kastélyai és a földnek oly nagy mértékben való felhasználása tulajdonosainak kedvtelésére, sportjára, üdülésére és multságára, hogy a műveit terület hozadéka a lakosság táplálékának egy negyedrésze van leszorítva; harmadszor nagy tömegek összezsúfolása a városokban, az ipari, kereske-

delmi és forgalmi központokba a maga versengési zajával, szegénységével és betegségeivel, bűneivel, műveletlenségével egy szóval: a piszoknak és csöcseléknek fejlődésével; negyedszer egy óriási gyarmatbirodalom, amely még folyton terjed, mert a szigetország ipari termékeit el kell helyezni, hogy élelmet lehessen az árán szerezni, meg ásványokat, hivatalnoki fizetéseket és a beruházások dús kamatait; ötödször az óriási kereskedelmi hajóraj, amely a gyarmatok és az anyaország közötti forgalmat meggyőzze és az óriási hadihajóraj a szükséges védelem okából.

A brit kormányzatról ez a véleménye:

„A történelem általánosan érvényes törvénye szerint valamely ország kormányzati rendszere igyekszik az ország gazdasági rendszeréhez formálódni. Nem nehéz észrevenni, hogy az olyan gazdasági rendszer, mint a milyen az angol, amelynek a kulcsa a korlátlan gyarmatterjeszkedésben és a tenger fölött való kereskedelmi uralkodásban van, a kormányzati oldalon egy mindeket legyűrő flottában, hivatásos katonákból álló gyarmati hadseregben és egy mindinkább korlátlanabban működő kormányban fog jelentkezni, olyan kormányban, amely gyorsan, elhatározóan és ha kell – titokban cselekedhetik. És valóban – éppen ez a mai brit kormányzat.

A brit kormány végezetül egy minisztercsoport lett, amely a korlátlan hatalmú alsóház korlátlan hatalmú többségének a jogait

* The European war of 1914. its causes, purposes and probable results.

birtokolja. Semmire hasonlít többé az alkotmányosság amerikai eszméjéhez, nincs többé az eszmék védelme a parlamenti határozattal szemben. A brit kormányzat-deszpotizmus. Az orosz rendszer sokkal jobban hasonlít az angolhoz, mint általában hiszik. A „cár” itt „alsóház.” A „nagyhercegek testülete” itt „kabinét” stb.

Németországról ezeket mondja: A Németbirodalomnak, helyesebben a Németországi Egyesült Államoknak jelenlegi gazdasági és politikai szervezete, jelentékeny részben ellenképe a brit gyarmatbirodaloménak. Gazdasági rendszere a legeslegdemokratikusabb minden gazdasági rendszer között, amely valaha létezett és ma létezik. A világ semmiféle nagyhatalma nem osztja olyan egyenletesen el a civilizáció szellemi és anyagi gyümölcseit az össznépség között, mint a Németországi Egyesült Államok. És semmiféle nagy és kis országban nem olyan magas a civilizáció nívója, mint itt. A nevelés általános és az analfabetizmus teljesen ki van irtva; itt nincs bűnözőmocsár, nincs proletariátus, nincs pauperizmus: általános a növekvő jólét és a kötelességtudás az uralgó életelv úgy a magánéletben, mint a közéletben, fent mint lent. A berendezések pontosan vannak beállítva, hogy mindenkit oda juttassanak, ahol tehetségét legjobban érvényesítheti; ekként a gazdasági torzalkodásból származó veszteségek elkerültnének. Mint első és legfontosabb alap: a mezőgazdaság van szisztematikusan kifejlesztve, kipróbálva és támo-

gatva, míglen elérte a világon ismert legmagasabb produktivitást. Németország a kisbirtokosok hazája: a nagybirtok és bérlőgazdálkodás visszafejlődött. Az erdők a fatermelés és a víz háztartásának a céljaira vannak fenntartva, legelő kevés van, a föld mindenütt eke alatt van. A törvény, éleslátás, személyes képesség és tudomány által istápoltt földművelés ugyanazon, de terméketlenebb és nehezebb művelhető területen háromszor annyit produkál, mint az orosz földön. A lakosságot a honi rögből táplálni: ez a német gazdálkodás első alapelve. Kisebb területen, mint Texas 70 millió embert képes eltartani. Emiatt nincs is okvetlen gyarmatokra szüksége. Az ő területén a falu táplálja a várost, nem megfordítva.

Ezen az egészséges és természetes alapon épült fel azután a német ipar gondos építménye ... Németországnak nem az élethez szükséges, hogy folyton új gyarmatokat szerezzen. A nyitott ajtót kitűnő árui, kiváló kereskedelme számára, gazdasági fejlődés céljából kívánja. Nem követi a földrabló birodalomnak rendszerét. Csodálatraméltó gazdasági föllendülésének 20 évben 1890-1911-ig alig szerzett 2000 négyzetmértföldet, amíg Nagybritáni mintegy két millió négyzetmértföldet, Oroszország ugyanannyit, Franciaország 6-800.000-et, Belgium egy milliót és az Egyesült Államok is 130.000-et szerzett. És amíg Németország a kis darabkát majdnem teljesen vétel és átengedés útján szerezte, addig a többieknél katonai hódításról van szó mindenütt.

A szeszes ital az elmebetegek statisztikájában.

Norvégia 4503 elmebetege közül csak 64 szenvedett abban az elmebajban, amelyet az orvostudomány *alkoholizmusnak* hív. A norvég elmeegógyító intézetek 1912-1913 évi statisztikájában (Norges officielle Statistikk VI. 6. és 42.) büszkélkedő ez a számadat, amely a norvég mérsékletességi mozgalmak munkáját dicséri. A norvég antialkoholista küzdelem eredményeképpen ma *Norvégia* az az ország, amely a statisztikából kitűnően a legkevesebb szeszes italt fogyasztja, s ez adja magyarázatát annak a ténynek is, hogy ma Norvégia elmeegógyítóintézetiben legkevesebb az alkoholista.

Az angol ipari munkásság háborús térvizonyai.

A „Neue Zürcher Nachrichten” 12. számából közöljük az angol kormány következő hivatalos rendelkezését.

„A kormány beható tanulmány tárgyává tette az ország pénzügyi helyzetét, valamint a háborúnak egyre fokozódó és az ország egész erejét próbára tevő követeléseit, amelyek a nagyobb takarékosagra való berendezkedésnek feltétlen szükségét hirdetik. A kormány a háború alatt kezdettől fogva figyelemmel kísérte a béremeléseket és a vállalatok nyereségének megadóztatására és korlátozására szolgáló rendelkezéseket és arra az elhatározásra jutott, hogy minden *ezutáni* béremelési igény – kivéve azokat, amelyeket már meglévő szerződések állapítanak meg – szigorúan a helyi bérfeltételek mértéke szerint bírálható el.” Ez

a rendelet nyilvánvalóan a bérek maximálását jelenti. A „Soziale Praxis” ezidei 18. száma angol hivatalos források nyomán állapította meg, hogy az angol munkásság bérei az 1915 évben oly mértékben emelkedtek, hogy az angol történelem hasonló arányú béremeléseket nem is ismer s az angol kormányrendelet biztosan ebben találja magyarázatát.

Annak a 3,165.000 munkásnak – akit a béremelés illet – a hetibér *hetenkénti* és munkásonként! *3 shiling 10 pence*-szel emelkedett. Ha ezek után a brit kormány a munkabérek további növekedését szabályozni akarja, a politikai és gazdasági harcokra jól szervezett angol munkásság kemény ellenkezését fogja kiváltani, mert hiszen a rendkívüli béremelés Angliában is az élelmi és az élvezeti cikkek tetemes drágulásának ellenszere és az életkörülmények eddig átlag 40%-os megdrágulásába a békében – kontinentális fogalmaink szerint alaposan elkényeztetett, és életszínvonala csökkentésének gondolatát is elutasító angol munkásság nem fog egykönnyen beletródnai.

A gyűlölet paroxizmusa.

Ha olykor érthetetlennek látszik előttünk az a megátalkodott macacosság, amellyel Franciaország, a háborúnak ez az evidenten legcélatlanabban és legoktalanabban vérező áldozata újból és újból beleüvölti a világba a végletekig menő kitartás, az utolsó csepp véréig menő küzdelem tébolyodott sikolyát, akkor csak újból és újból emlékeznünk kell arra a halhatlan gyűlöletkeltési propagandára, amellyel a francia kor-

mányzat tervszerűen mételyezi a tömegek lelkét. Gyűlölet minden ellen, ami német! Erre mifelénk alig lehet valakinek ideája ennek a tervszerű és kitaró propagandának a méreteiről és eszközeiről. Csak ha az ember egy pillantást vet ebbe a boszorkánykonyhába, akkor látja, hogy a mindenhova elható francia szó hatalmával micsoda pokoli erőket mozgósított a németek ellen és ellenünk másod osztályú boche"-ok ellen a francia gyűlölet.

A francia könyvkereskedelem a némethez viszonyítva egyébként se volt valami virágzó iparág a háború pedig teljesen tönkretette. Egy darabig tökéletes szünet volt a könyvkereskedésben és könyvkiadás terén, míglen a levegő után kapkodó könyvkereskedőket és kiadókat a saját céljaik szolgálatába fogták a külügyminisztérium sajtó-osztályával szövetkezett különféle hivatalosan támogatott gyűlöletpropagáló intézmények, mint „L'oeuvre de la Propagande française chez les Neutres.” „La ligue des Patriots”, „L'Alliance française”, „L' Idée française à l'étranger”, „La Ligue antiallemande” stb. Most valóságos nyomtatott-rágalom-záporosó kezdett ömleni: ügyes munkamegosztással parcellázták fel a megrágalmazandó területeket: a német hadsereg rágalalmazásának a munkáját átvették: Henri Davignon. F. Ganouge, Lucien Magre, Charles Andler, Albert Pingaud, Pione Nothomb, A. Wattweiler, H. Bourgin, A. Bedier stb. A német tudományt F. Albin, Henri Bergson, mile Boutroroux, A. V. Delbos' Lucien Cornet, Ernest

Denis, Joseph Reinach stb. vették kezelésbe. Külön csoport „foglakozott” a német zenével, pedagógiával, erkölcsessel stb. A jól menő és a semleges országokban is látható hatással működő üzlete azután az angolok is finanszírozták és csak akinek módjában volt csak egyet is ezekből a könyvekből átlapozni és összehasonlíti azt pl. a németországi – szintén nagyon sok selejteset magában foglaló – Kriegslitteratur leghitványabb termékeivel, az alkothat magának némi fogalmat arról, mi az gyűlöletet terjeszteni, átkot köpködni, tüzet okádni és a rágalom sarával dobálódzni. Nincs itt megkímélve semmi ami német kezdve Tacitus germánjaitól Götheig, Kantig és Vilmos császárig: mindenkinek kijut és ehhez semmiféle eszköz nem elég alacsony. Onnan kezdve, hogy a német valami különös, undorító testi büzt áraszt magából egészen odáig, hogy minden német fölfedező, gondolkodó és tudós úgy lopta és orozta a gondolatait. Talán a legborzalmasabbak egyike az egész világon elterjesztett album: „Les atrocités allemandes”. Ennek a címlapját egy levágott és vértől csöpögő gyűrűs kezű női kar ékesíti. Tartalma pedig a következő: 1. Egy lelkészt egy német tiszt meggyilkol, a háttérben német katonák vigyorognak. 2. Német katonák két tiszt felügyelete mellett felgyűjtanak egy házat, amelybe egy sereg ember van összeteretelve. 3. Keresztre feszített emberek Mecheln város egyik házában. 4. Egy német ulánus meggyilkolja az őt bekötöző francia orvost, 5. Két német katona, akiket egy belga gazdasszony meg-

vendégelt, köszönet fejében levágják az asszony karját. 6. Magyban egy hét éves gyermeket statarialiter agyonlönek. 7. Német katonatiszt egy belga leányt az apja jelenlétében megbecstelenít. 8. Dinantban egy német huszár nyargal végig az utcán, úgy, hogy egy belga katonát hurcol a ló farkához kötve maga után. 9. Német katonák egy megkötözött nőnek levágják a keblét, az asszonyt vízbe dobják és még a fejét is rugdossák csizma sarkukkal stb. Újesztendőre ismét hasonló „művészi felvételek”-et tartalmazó képeslevelezőlapok kerültek forgalomba: egész sorok, amelyek az egész világba széthordták a legádázabb gyűlölködés tüzét az ellenség ellen, amelylyel a harctereken tehetetlenül állanak szemben. Végezetül iktassunk ide néhány mondatot egy cikkből, amely 1915. október 11-én jelent meg a „Journal”-ban. „Tervszerűen árasztották el az utóbbi években egy nagy francia múzeum megszentelt csarnokait a német tudósok. Ezek a banditák a legapróbb részletekig organizálva voltak. Mindeniknek meg volt a maga speciális területe, amelyen rendszeres kémkedést űzött. Mindenik kiváló ismerője volt a maga területének, de mind együttvéve gyanús elemekből állott. Amit tolvajnyelven „Indicateur”-nek mondanak, annak a neve itt „Doktor úr”, „Tanár úr”. Senki se fogja nekem kibeszélni, hogy ezek a kis pápaszemes kígyók nem együtt jöttek vissza Kluck segrével avval a szándékkal, hogy a Parisba való bevonulás után egyik kezükben revolverrel, másik kezükben azokkal a gyönyö-

rűen összegyűjtött múzeumi jegyzékekkel idézzék emlékembe szemtelen látogatásukat. Nos, azóta nyilván ezek a világosságok is a Marne mezein nyugosszák álmukat – béke legyen velük, ezekkel az utálatos emberi fajzatokkal! A jövőben azonban majd ezeknek a módszeréről se lesz szabad megfedkezünk, akik a tudományt a tolvajmesterség takarójául használják.”

Aki pedig ezeket írta: az Edmond Haraucourt, a francia költők társaságának az elnöke, a párisi Cluny-múzeum igazgatója!

Harcosotthonok.

Február 5 és 6-án folytak e Bécsben a negyedik osztrák lakáskonferencia ülései, amelyek széles körökben igen élénk érdeklődést keltettek.

A napirend főtárgyát a harcosotthonok kérdése alkotta. Az erre nézve létrejött elvi megállapodásokból, mint elvi szempontból nagyobb jelentőséggel bírót, kiemeljük a következőket:

A harcosotthonok létesítésének célja, hogy a harcosok és családjaik részére egészséges otthont biztosítsanak, hogy a hadirokkantak sorsán javítsanak, hogy a nép erejét közgazdaságilag célszerű telepítési- és lakásformák segítségével fokozzák, hogy a kivándorlást meggátolják és a vidék elnéptelenedését korlátozzák. További célja, hogy a föld hozadékának az emelése révén a közéletmezés javulását előmozdítsa és az ellenség által fenyegetett határvidékeket a megbízható lakosságnak a határterületre való telepítése útján biztosítsa.

Igénye lehessen harcosotthonra minden osztrák állampolgárnak,

aki a háborúban részt vett vagy hátramaradottainak. Katonai érdemekkel vagy személyi alkalmassággal rendelkezők, úgy szintén a sokgyermekes családapák előnyben részesítendők.

A harcosotthonok gazdasága rendeltetésük szerint mezőgazdasági otthonok vagy városi lakásotthonok. Az előbbieket parasztok, földmunkások, mezőgazdasági kézművesek és kertészek részére szolgálnak, az utóbbiak csupán oly személyekre bízhatók, akik mezőgazdasági munkákban jártasak és az illető munkák elvégzésére testileg alkalmasak. A lakóhelyotthonok vagy egyes családok részére épüljenek, vagy bérházak alakjában megfelelő számú felmondhatatlan lakással.

Munkások a hadbavonultakért.

A magyarországi vas- és fémmunkások központi szövetségének 1915-iki jelentése a következőkben emlékezik meg arról a segélyezésről, amelyben az itthonmaradtak részesítették a hadbavonultak családjait:

A hadbavonultak családjainak segélyezése nem volt egyöntetűleg megoldható. Tagjaink kezdeményezésére az egyes gyárüzemekben segélybizottságok alakultak, más oldalon a munkások szervezőbizottságai vették kezükbe az ügyet s részben a munkáltatók hozzájárulásával akként oldották meg a feladatot, hogy az illető üzemekből bevonultak családjait részesítik segélyben, még pedig állandó segélyben. Nagyobb időbe fog kerülni, míg a vas- és fémmunkásság E téren tanúsított megértő áldozatkészségének és proletártestvéri érzésének számokban kifejező bizony-

ságát tudjuk adni, az ideiglenes adatok azonban máris tanúsítják, hogy munkástársaink – a maguk szűkös viszonyai dacára sem fedkeznek meg azok családjainak támogatásáról, akiket közülünk a háború vihara sodort el. Gyűjtések és állandó segélyezések voltak:

	Korona
Csepeli tölténygyár, aug. 7-ig . . .	557.031.-
Fegyver- és gépgyár rt.	122.766.-
Ericson villamossági gyár	50.525.-
Győri vagon és gépgyár	12.745.-
Szövetségünk központja	11.112.-
Budapesti szerelőmunkások . . .	3.778.-
Budapesti épületlakatosok . . .	3.621.-
Budapesti bádógosmunkások . .	1.986.-
Budapesti ézművesek	1.001.-
Budapesti kisipari munkások . .	710.-
Magyar ált. gépgyár munkásai . .	878.-
Összesen	766.192.-

Kollektív szerződés a sebesültek érdekében.

A berlini famunkások és munkaadók a következő kollektív megállapodást létesítették:

1. A faiparnak azok a munkásai, akik a háború folytán keresetképeességükben múló vagy állandó korlátozást szenvedtek, elsősorban igényelhetnek munkát eddigi szakmájukban és pedig abban az üzemben, ahol behívásuk előtt dolgoztak.

2. A sérültnek minden mód megadandó arra, hogy sérült tagjának alkalmazkodása által munkateljesítményét tökéletessé tegye.

Azoknak a sérülteknek, akik sebesülésük folytán tanult faipari szakmájukban többé nem dolgozhatnak, de mint segéderők írásbeli vagy számolási munkákra, vagy rajzolásra alkalmasak, meg kell adni az alkalmat az e célból szükséges kiképzésre. Evégből összeköttestést kell keresni a szak- és továbbképző iskolákkal.

A szerződő felek kötelezik ma-

gukat, hogy a sérülteknek a kiképzés ideje alatt szükséges megélhetése érdekében az anyagi eszközök végett a birodalmi, állami és városi hatóságoknál a legnagyobb nyomattal fognak föllépni és azon is fáradozni fognak, hogy ösztöndíjakat és hozzájárulásokat eszközöljenek ki különféle alapokból.

Ha a sérülés kizárja a sebesültnak eddigi szakmájában való alkalmaztatását, úgy valamely speciális üzemben vagy valamely más faipari rokonszakmában való elhelyezésére kell törekedni.

3. A sebesültek ügyeinek megtanácskozására 5 munkaadóból és 5 munkásból álló bizottság létesül.

4. A sebesült közvetítése a berlini paritásos faipari munkaközvetítő útján történik, amennyiben régi munkahelyén nem helyezhető el a hadsereg kötelekéből való elbocsátása után. Kivételes esetben a szakbizottság is elhelyezheti. Idegen szakmabeli szervezeteknek a közvetítésbe való beleavatkozása kerülendő.

5. A sebesült díjazása akkordmunkánál a berlini faipar ré-

szére megállapított általános munkaszerződés határozmányai és tarifája szerint történik. Bér munkásoknál a teljesítménynek megfelelő kell hogy legyen a fizetés. A növekvő teljesítőképességet megfelelő módon méltányolni kell. A sebesült részére megállapított járadékoknak nem szabad indokul szolgálnia a silányabb fizetéshez.

6. A díjazásból vagy a munkaviszonyból eredő egyéb vitás kérdések esetében a berlini faipari egyeztetőbizottság dönt.

7. A szerződő felek kötelezik magukat, hogy a hatóságoknál közös erővel oda fognak hatni, hogy a közszállítási feltételekbe olyan pontot vegyenek fel, amely szerint csak a jelen egyezményt betartó cégek kaphatnak megrendelést.

8. A jelen egyezmény önálló függeléke a berlini faiparban 1913. február 16-án létesült egyezménynek.

Az egyezménynek netaláni felmondása, megváltoztatása vagy megszüntetése esetében is a jelen egyezmény hatályban marad.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy. –

Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

Az osztrák betegpénztárak a háborús kérdésekről. Háborús évi konferenciáját tartotta meg' február hó 1-én Bécsben, az osztrák beteg-pénztárak köteleke, s a háborús tanácskozáson, melyeknek békeidőben 500-600 küldött résztvevőjük szokott lenni, most 1,500.000 tag képviselőjében csak 152 küldött volt jelen. A tanácskozásoknak, amelyeken *Hohenlohe* herceg belügyminiszter és *Spitzmüller* kereskedelemügyi miniszter is megjelent, L. *Verkauf* dr. reichsrati képviselő referátuma volt a legkiemelkedőbb eseménye, s ennél fogva előadói beszédét ezen a helyen részletesen kívánjuk olvasóinkkal megismertetni. A jeles szociálpolitikus lényegben a következőket mondta el:

Félelmetesen komoly időben ültünk most össze, hogy megvitasunk egy kérdést: a háború utáni szociális biztosításnak kérdését. A régi feladatokhoz újak jönnek. Vajjon a pénztáraknak elegendő-e az erejük ezekre az új feladatokra. Vajjon a terhek, amelyeket a háború utal rájuk, felkészülten érik-e őket? Az osztrák betegségyéző pénztárakban negyedfél millió munkás van biztosítva, ami közel két millió munkáscsaládot jelent, közel hót milliónyi embert. A háború kitörése idején nem tudtuk, de nem is tudhattuk, hogy a világháború alatt a pénztárak hogyan fogják helyüket megállni; az összeomlástól féltünk, de félelmünk szerencsére alaptalannak bizonyult. Az első percek zavarodottságát egy új irányban való kialakulás követte: az ipar egy-kettőre a hadimunkálatokra szervezkedett át, a háború kitörésével megszaporodott munkanélküliek száma pedig állandóan és szemmel láthatóan apadt. Úgy Németországban, mint Ausztriában a megbetegedések számának csökkenését figyelhetjük meg, ami a pénztárak helyzetének nagy megkönnyebbülését jelentette.

Nem kell azonban pesszimistának lennünk azért, hogy előrelássuk ezeknek a körülményeknek a háború után való megváltozását. A betegségyéző pénztárakra újabb terhek fognak hárulni-

Az átmenet a háborús gazdálkodásból a békésbe nem lesz sima és zökkenéstelen és a pénztárakat, amelyek léte az ipartól függ, az átmeneti időszak nehéz helyzetbe fogja sodorni: gondoljunk csak arra, hogy a bevonult pénztári tagok száma Ausztriában egy millió. Ha ezek a polgári életbe visszatérnek, a betegségek minden elképzelhető fajtáját magukkal fogják hozni: a reumát, idegbajt, gyomor-bajokat és főképp a nemi betegségeket. Bár a hadügyminisztérium rendelkezése szerint a beteg katonákról felgyógyulásig a hadvezetőség gondoskodik, semmi sem szól amellett, hogy a felülvizsgálaton elbocsájtottak a polgári életbe való belépésükkor tényleg nem fognak a betegsegélyző pénztárakra rászorulni.

Fokozni fogja a bajt a tüdővészések nagy száma is. A háborús statisztika ugyan a halálozások csökkenésére mutat itt, de ugyanakkor azt látjuk, hogy a megbetegedések száma növekszik. Az osztrák betegsegélyezési kötelék kimutatása szerint pedig a betegek 40%-a tüdővész, a balesetek és a nemi betegségek áldozata. Ezt az állapotot a betegsegélyző pénztárak egy egész korszakon át sinyleni fogják. A háborúnak szomorú hatása volt itthon, a frontok mögötti területeken is. A borzalmas drágaság következtében a hús- és zsírfogyasztás erősen csökkent. A «magas» munkabérral kapcsolatban pedig senkisémm gondol arra, hogy abban a munkásságnak csak jelentéktelenül kis mennyisége részesül, – az t. i., amely hadi iparcikkek gyártásával foglalkozik, – az iparágak legnagyobb részében pedig a munkabér csökkent. A munkásvédelem a háború kitörése óta szünetel. A nők és gyermekek munkájára vonatkozó rendelkezések nincsenek érvényben. A hadiipar rendszeresítette a nők és a serdülő fiatalok éjjeli munkáját, minek folytán azok erőállapota a kimerülés kétségbeejtő tüneteit mutatja. A szellemi üdülőkórházban is volt alkalmá Verkaufnak ilyen irányban megfigyeléseket tennie. Háború után sokan a munkások közül a kimerülésük következtében munkaképtelenek lesznek. Ez annál bizonyosabb, mert az elszenedett lelkirázkódtatás nyomai sok munkáson világosan felismerhetők, s ezzel együtt észlelhető lesz az erkölcsi ellenállóképesség csökkenése is. A pénznek megcsappant vásárlóereje az elégtelen táplálkozásra (Unternahrung) fog vezetni, s ha mind e körülményeket tekintetbe vesszük, el kell ismernünk, hogy a betegsegélyző pénztárak nehéz napjai csak a háború után fognak bekövetkezni, s terheik olyanok lesznek, melyeket a kia-pénztárak nem bírhatnak majd el.

A jövő nagy feladatai közül *Verkauf dr. a jobb népesedési*

politikát az állam és a társadalom érdeklődésének homlokterébe állítani, s arra mutat rá, hogy míg Ausztria lakossága évenként csak 240.000 emberrel, *Ausztria-Magyarorszáé együtt is csak 430.000 lélekkel szaporodik, a Német-Birodalom évenként 800.000 lélekkel, az Orosz-Birodalom pedig 1,800.000 lélekkel szaporodik.* A népszaporodás tekintetében az állam és a munkásbiztosítás érdekei azonosak és az osztrák munkásbiztosítás a népbetegségek elleni keresztlágy gondolt küzdelmével, a szokványos szegény betegkezelés kiküszöbölésével, a néptömegeknek nyújtott lelkiismeretes orvosi ellátással, a gyermekágyas nők védelmével és a tömegek jobb lakásviszonyaiért való harcával a népszaporodás fontos tényezőjévé lett. A háború után az egyoldalú agrárpolitika után a fogyasztók, a dolgozók érdekeit megvédő politikának kell következni; több szociálpolitika, jobb növédelem, jobb gyermekvédelem: ez lehet csak az egészséges állami politika irányelve, s ezen a téren minden állam maga tegye meg a tenni-valóját, a nemzetközi munkásvédő törvényhozás – mondja a jeles Verkauf – évekre hatott. A munkásbiztosítás nagy feladatai számára az államtól több megértést és segítséget vár Verkauf, aki a fentiekben csak nagy vonásokkal megrajzolt beszéde végén az osztrák munkásbiztosítás kívánságait határozati javaslatban foglalta össze, melyet azután az országos értekezlet egyhangúsággal fogadott el. A határozat a következő:

A háború valamennyi hadviselő államban, tehát minálunk is a nép ellenálló erejét sebesülésekkel, betegségekkel és a fáradalmakkal lefokozta, és ennek következményeit egy emberöltőn át viselnünk kell. A háború közvetlen hatásain kívül a békekötés után a munkásság súlyosan megérzi az elégtelen táplálkozás és a túlerőltetés következményeit is.

Ennek folytán a betegsegélyző pénztárakra óriási terhek haramiának, amelyeket az egészségre ártalmas befolyások megelőzésének eddigi módszereivel leküzdeni nem lehet. Ezek a terhek a pénzvevőerejének csökkenésével még fokozódnak, mivel a készpénzsegélyek jelentékeny emelése kikerülhetetlen.

A tagok jogos igényeinek alapvető biztosítása, továbbá a betegsegélyző pénztárak teljesítőképességének emelése, hogy a régi feladatok mellett az újakat is megoldhassa, csak azzal érhető el, ha a betegsegélyző pénztárakat a betegségeket megelőző intézmények középpontjává tesszük.

Erre a célra erélyesen harcolni kell a betegsegélyző pénztárak szétagoltsága ellen, meg kell szüntetni azokat a pénztárakat, ame-

lyeknek teljesítőképessége kicsiny, egyes területeken pénztári szövetségeket kell alakítani, továbbá meg kell szervezni e szövetségek birodalmi szervezetét.

Csak az ily módon megerősített alappal folytathatják a betegségélyző pénztárak a népbetegségek megelőzésére irányuló tevékenységüket: felvilágosító munkával, a betegek egyéni kezelésével, a betegek hozzátartozóinak biztosításával, a lakásügy rendezésével és az üdülőotthonok létesítésével. Az államnak mindenekelőtt nagy érdeke az, hogy egészséges, teljesítőképes népeiséget nyerjen, az elégtelen táplálkozás és a túlmunka megszüntetésével, megfelelő élelmezési politikával, amelyet az eddigi alapelvektől eltérően kell vezetni és belterjesebb szociálpolitikával.

Az a veszély, hogy az ipar óriási mértékben von be munkára nőket és fiatalokú személyeket az egészségre ártalmas üzemekbe, szükségessé teszi, hogy a munkásvédelmet nagyarányú módon fejlesszék a nők és gyermekek nagyarányú védelmével a munkaidő rövidítésével, a munkálkodó tömegek életének és egészségének biztosításával, továbbá olcsó munkáslakásokkal és a tarifaszervezések előmozdításával.

Az államnak támogatnia kell a pénztárakat abban, hogy a régi feladatok mellett újakat is vállalhassanak, különösen az anyavédelem fejlesztésével és a csecsemővédelem bevezetésével.

A betegségélyző pénztárak tehermentesítésére lényegesen közrehat a munkásbiztosítás megfelelő kiépítése a munkanélküliségélyzés bevezetése és a munkaközvetítés kiépítése.

A betegségélyző pénztárak, feltéve, hogy az állam támogatja őket, szívesen közreműködnek azoknak a nehéz és fontos feladatoknak megoldásában, amelyeket ezek a komoly idők megkövetelnek és lelkiismeretesen teljesítik azokat. Az országos értekezlet azonban minden felelősséget elhárít magáról az osztrák betegségélyző biztosítás jövőjére vonatkozóan, ha az állam és a hatóságai a kielégítő segélynyújtástól idegenkednek és mert így a betegségélyző pénztárakat kikerülhetetlen sorsuknak engedik át.

A háborúnak a születések számára való hatásáról a hadviselő államok 1915. évi összes népesedési adatainak megismerése lévén fogunk csak tiszta képet kapni, s ez a statisztikai anyagtermészetesen nem áll még a kutatók rendelkezésére. Sok adat azonban a nyilvánosság előtt van már, s ezek közül *Erfurt* német város adataira kívánunk itt rámutatni, mint olyanokra, amelyek külön figyelemre tarthatnak igényt. A százharmincezer lakosú német város

népesedési jelentései szerint az 1915. év folyamán elveszületettek száma 2762, ami az előző 1914. évi 3148 születéssel szemben, a születések számának 386-tal, tehát mintegy 12%-kal való csökkenését jelenti. A habomnak, a nemzők hadbanlétének hatását azonban igazában nem ezek a számok mutatják híven, hanem az a tény, hogy míg- a félévi csökkenés az 1914. első félévével szemben még csak 86, az 1914. második félévében már 300-zal kisebb az elveszületettek száma, mint az 1914. év megfelelő félévében. Kevés vigasztalást nyújt ezzel szemben, – de becslétre válik a városnak, – hogy a *csecsemőhalandóság* tekintetében a háborús év statisztikája még valami javulást is mutat, amennyiben egy évesnél fiatalabb korban 1914-ben 473 gyermek, a háború évében pedig 451 gyermek halt meg. Mi ezekre az adatokra azért mutatunk rá, mert ezek is igazolják azt a fontos népesedés-politikai tételt, hogy a *születések elmaradásának szomorú tényét, a megszületők életbentartása révén is kell a társadalomnak ellensúlyoznia.*

A magyar munkásbiztosítás Szerbiában. A pancsovai kerületi munkásbiztosító pénztár az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár kezdesére nagyjelentőségű akciót indított, amelynek az a célja, hogy munkásbiztosító törvényünk hatálya jövőben azokra a magyar honosságú munkásokra is kiterjedjen, akik az ujabban Szerbiában megnyílt ipari üzemekben nyertek alkalmazást. Ezeknek a munkásoknak száma egyre emelkedőben van, s e hó 9-én már az Állami Munkás biztosítási Hivatal kiküldöttje is megjelent Belgrádban, ahol az ügyben a polgári és katonai hatóságokkal fontos tanácskozásokat kezdett. A tanácskozásokról nyert értesülések szerint a szükséges megértésre és támogatásra, úgy a polgári, mint a katonai igazgatás részéről is joggal számíthat a magyar munkásbiztosítás.

Állami költséghozzájárlulás a munkásbiztosításhoz Svájcban.

A betegsegélyző-pénztárakra a legnagyobb megpróbáltatás vár a háború után. Ha majd aztán egyes pénztárak törvényes feladataiknak és a népegészségügy követelményeinek nem lesznek képesek megfelelni, a segélyezési kérdések elsősorban az államtól fogják megoldásukat várni.

Svájc itt is jó példával jár elől. Betegsegélyezési és balesetbiztosítási törvénye a betegsegélyző pénztárak számára bizonyos meghatározott feltételekkel állami segílyt állapít meg, s a segílyt a szövetségi kormányzat évenként utalja ki. Ez a segíly betegenként rendszerint 3.50 franktól 5 frankig terjed, s a működésükben külö-

nos nehézségekkel küzdő pénztárak, például a hegyes vidéken működők, magasabb hozzájárulásban részesülnek. Ezenkívül 20 frankot fizet a szövetség minden szülő asszony után, és minden gyermekágyasért, aki gyermekét 10 hétig szoptatja.

Ha az út, amelyet ez az 1911-es svájci szövetségi törvény elénk tár, a most hadatviselő összes államok számára is járhatóvá válnék, és az anyák segélyezésének nálunk is tökéletesítést és kiterjesztést váró rendszere a háború után kibővülne és minden vagyontalan anyára kiterjesztetnék, a háború-okozta rettenetes embervesztéseget Európa nagysokára talán mégis kiheverhetné.

Az újabb angol szociálpolitika. (*Die neuere englische „Sozialpolitik.“* H. A *Walter* írta ezt a jeles könyvet, mely azt a címet viseli, s amelyet előszóval *Lloyd George* látott el. K. Oldenbourg kiadásában, Münchenben, tehát német földön, 1914-ben, tehát a világháború kitörése küszöbén jelent meg az a könyv, amelynek szerzője rámutat arra, hogy egy eredményes angol szociálpolitika a németek és angolok egymáshoz való viszonyát milyen kedvezően befolyásolná.

Anglia régebbi és újabb szociálpolitikáját vizsgálva, arra figyelmeztet a szerző, hogy Angliának páratlan *szegényvédelme* egy hatásos szociálpolitika kifejlődése szempontjából gátló körülmény volt. A szegényvédelem kedvezőbb életkörülményeket teremtett a csöcselékproletáriátus számára, az életlehetőségek éppen csak határán küzködő munkásrétegeket azonban figyelmen kívül hagyta, s azok így nagyrészt a csöcselékproletáriátusba süllyedtek. Rámutat arra, hogy az újabb angol szociálpolitika a németet tekintette ugyan példájának, de saját eszméinek feldolgozása kapcsán értékesítette Újzéländ, Ausztrália és Kanada kezdeményezéseit is, s emellett az individuum önrendelkezési jogának teljes figyelembevétel nélkül járt el. Egy történelmi visszapillantással megemlékszik a szerző a múlt évszázad praktikus reformátorairól, kiket aztán a keresztyén szocializmus képviselői váltottak fel. A keresztyén szocializmus a széles tömegek közönye folytán zátonyra jutott, de a felsőbb osztályok lelkiismeretének felrázásában a mozgalomnak látható eredménye volt. *John Ruskin*, a *Fabian-Society* és *Thomas Carlyle* munkásságáról beszél azután a szerző. Nagyonfontosságú alakulás volt a tanulatlan (*unskilled*) munkások szaporodása, mert ezáltal mindinkább szükségesebb lett a szociálpolitika megváltoztatása. Mindhangosabb lett az állam segítsége után való kiáltás. Azokat az eszméket illetőleg, amelyek az állami segítség mikéntjére vonatkoznak, mint a szerző rámutat, különféle

felfogásokat vallanak Jevons, Hobhouse és vele a szociális-liberalizmus, végül Cecil és a konzervatívok között nagy a véleményelágazás. Ezután a munkásságnak a parlamentben való állásfoglalására és a szakszervezeti mozgalomra tér rá a szerző. Vázolja a szakszervezeteknek a szervezett munkások érdekében való tevékenységét is. Szerző az új munkáskérdést a tanulatlan (unskilled) munkásság kérdésének látja. Ezeket kell munkanélküliség esetére megvédeni. A szakszervezeteknek a tanult munkásokért kifejtett tevékenysége a tanulatlanok helyzetét rosszabbá tette. Utóbbiakra nézve nem áll fenn egy szélesebb kiterjedésű szervezett létesítésének lehetősége. Rámutat arra, hogy ez az állapot az angol gazdasági rendszer folytán még rosszabbodik, és a helyzet a kereskedelem és a szállítási iparban a legrosszabb. Közlebbi tájékoztatást nyerünk a könyvből a munkanélküliség terjedelméről, a bérek magasságáról és a pénz vételerejének csökkenéséről is. Az angol és a német életviszonyok vizsgálata alapján arra a következtetésre jut a szerző, hogy a tanult munkás helyzete Angliában jobb, mint Németországban, azonban Angliában, ha az összes munkásrétegeket tekintjük, a sokkal nagyobb és tartósabb munkanélküliség a tényleges béreket, (az egy évre eső bért) jelentékenyen lecsökkenti. A munkanélküliségen eleinte szükségmunkák elrendelésével kívánt segíteni Anglia akkor még konzervatív kormányzata, de minthogy ez a mód nagyon közeli vonatkozásban maradt a szegényvédelemmel, *Chamberlain* az ő 1886. március 15-iki köriratával ezen a téren valami javítást kívánt kezdeményezni. Később tovább haladtak az általa kijelölt úton. Az 1905. augusztus 11-én elfogadott munkanélküliségi törvény, mint a szerző kifejti, minden nagyobb községben szükségbizottságok felállítását követte. Javulást remél a szerző a munkásközvetítőtől, és az új iparágak létesítésétől, és ezekkel a rendszabályokkal behatóan foglalkozik *Walter*. Olyan időben, amikor Németországban és nálunk, Magyarországon, a munkanélküliség elleni biztosítás kérdése az általános érdeklődés központjában áll, szerzőnek az angliai munkanélküliek állami biztosítására vonatkozó fejtegetései fokozottabb figyelmet érdemelnek. Szerzőnek az a véleménye, hogy Anglia azon tapasztalatai után, melyeket a munkanélküliség elleni biztosítás körül szerzett, könnyebben nézhet egy esetleges gazdasági hanyatlás periódusával szembe, mint bármely más ország. A továbbiakban arra mutat még rá a szerző, hogy a munkanélküliség elleni biztosítás folytán a szegénysegélyezés szempontjából figyelembe kerülők száma mennyire lepadt és hogy milyenek a hatásai az 1905. évi aggsági nyugdíjtörvénynek. Egészen új Angliá-

ban a betegség- és a rokkantság elleni biztosítás rendszere. Az erre vonatkozó törvény csak 1912. július 15-ön lépett életbe és 1913. augusztus 15-én már póttörvényt hoztak, novellát, mely 1913. szeptember 1-én lépett életbe. Ezeknek a törvényeknek rendelkezéseit részletesen fejtegeti a szerző, aki külön fejezetet szentel a biztosítási törvény kritikájának, illetve a német biztosítási rendszerrel való párhuzam felállításának. Öröndetes, amit szerző a munkásvédelmi törvénykezés egy további kiépítéséről ad elő, itt külön csak az 1909. és az 1911-iki szénbányatörvényt, és az 1897. és 1916-iki munkás-kártalanítási törvényt soroljuk fel. Végül még a bérprobléma fejlődésével foglalkozik a szerző. Ismerteti a minimális munkabérek megállapítását, és a bérminimálások eredményeit is. Különös érdeklődésre tarthatnak még számot szerzőnek a munkások nyereségrészesedésére vonatkozó fejtegetések is.

Akinek szíven fekszik a magyar szociálpolitika egészséges-irányú fejlődése, az a H. A. *Walter* alig 200 oldalas, igazán objektív és komoly tanulmányát el fogja olvasni, mert abból gazdag és felhasználható anyagot merít.

Hamis diagnózisok ipari megbetegedéseknél. Fölötte érdekes adatokat közöl Dr. *Zanger* a «Zentralblatt für Gewerbehygiene» című folyóiratban arról, hogy bizonyos betegségi tünetek hogy válhatnak hamis diagnózisok alapjaivá. Ki akarunk itt néhányat szakítani azok közül az esetek közül, amelyeket Dr. *Zanger* nagy számmal sorol fel értekezésében.

1. eset. Egy munkás hányingerről, nyomasztó érzésekről, szédülésről és gyors kifáradásról való panaszait mondja el. Az orvos gyors érverést és erős szívdobogást konstataált s a bőrnek helyenkinti elváltozást vette észre, A munkás előadta, hogy munkahelyén nehéz szagot áraszt a benzin, amelynek gázával melegítik a vasalókat. Az orvosok azonban semmi nyomát nem találták a benzinmérgezésnek, és a betegség okául neuraszténiát állapítottak meg. Később tűnt ki, hogy az eset mégis benzinmérgezés volt; hasonló szimptomák között ugyanis más munkás is megbetegedett, s akkor a gyár berendezésében megfelelő változtatásokat eszközöltek. Hasonló megbetegedés most már nem fordult elő. A második: munkás betegetés vezető csak tehát az első” munkás bajának a felismeréseire.

2. eset. Egy munkásnak az a munkabeosztása van, hogy régi hordókat és ládákat darabol össze, amikkel azután egy úgynevezett önfürdőt kell fűtenie. Előadása szerint sok ezek közt az olajos és kátrányos hordó, amelyek különösen az égésnél oly nagy büzt árasz-

tanak, hogy attól rosszul lett és hánynia kell. A munkás baja súlyosbodott. Az orvos gyomorhurutot állapított meg; a betegsegélyző pénztár később az esetről szakértő vizsgálatot kórt s ekkor kitűnt, hogy a munkás az ólom jeleinek egész sorát adta, székelése és vizelete ólom jelenlétére vallott. Munkakörülményeinek megvizsgálása azt a meglepő eredményt adta, hogy a munkás egy alkalommal nagy mennyiségű erősen porzó miniumos hordót darabolt össze, és a cink-fürdő, amit néha ő tisztított, 40 százalék ólmot tartalmazott.

3. eset. Egy nagy villanygyárban két fémöntőt látott Zanger dr., akik egyugyanazon munkánál egymásután súlyosan megbetegedtek. Minthogy e munkásoknak gyakran antimon öntésével kellett foglalkozniuk, és az antimon öntése füst fejlődésével jár, a betegsegélyző pénztár ily irányban kérte a betegek megvizsgálását. A leletek meglehetősen hasonlóak voltak. A megbetegedések gyorsasága üzemi mérgezésre vallott. A szédülés és a sziv jelei után ítélve szén-gázmérgezésre lehetett gondolni, de ugyanilyen joggal egyéb mérgezésre is, minthogy mindkettőnél nagymérvű reszketés volt észlelhető. A munkamódjuk szakszerű vizsgálata kiderítette, hogy e munkások elsősorban füst hatásának gyakorta voltak kitéve, miután cinken és rézen kívül nagy mennyiségű ólmot és antimont is kellett feldolgozniuk.

4. eset. Gyakori fejfájás, fokozódó látási zavarok, fátyolos tekintetek, rendkívüli ingerlékenység, nagy fájdalmak a lách idegeiben, nehézségek a járásnál, gyengülő rágásai a lábna; a beteg lecsukott szemmel nem tud állni: ezek a tünetek. Az orvos alkoholizmusra gondol. A körülmények gondos megvizsgálása során kitűnik, hogy a beteg hosszabb időn át dolgozott brommethyllal, legtöbbször annak methylalkoholban való oldatával. A betegség lefolyása nagyon hosszadalmas volt, s *lényegében ugyanazon* tünetek között folyt le, amelyek a brommethyl-megbetegedéseket is kísérni szokták

A vakok látitanulása. Németországból jön az örvendetes hír, hogy egy születése óta vak, 15 éves gyermeket eredménnyel operáltak, és látitanulása körül Dr. Augstein érdekes megfigyeléseket tett. A műtétet követő három héten át a gyermek állapota a többi vakétól miben sem különbözött. Ugyanúgy, mint az operáció előtt, most is nekiment minden tárgynak és minden előtte felmutatott, tárgyat csak tapintó érzéke útján tudott meghatározni. Azt adta elő, hogy mintha minden világosabb lenne, mint ezelőtt és mintha a színek sokkal határozottabbak lennének, azonban egyáltalában nem érzi magát boldognak, hanem inkább zavart és tétovázó volt a magatar-

tása. A 4-ik és 5-ik héten aztán kezdte felismerni a tárgyakat és az embereket és bizonyos kezdődő járásbeli határozottság állott be nála, legalább is annyira, hogy már nem ment neki széknek és asztalnak olyankor, amikor azok centrális szemléletének voltak kitéve. Figyelmet érdemlő volt, hogy mihelyt valamely tárgyat tapintó érzéke segélyével egyszer helyesen felismert, annak nemcsak újrafelismerése ment könnyen, hanem azt a tárgyat a legkülönbözőbb nagyságban és alakban is mindig helyesen ismerte fel. Így pl. mihelyt egyszer megismerte az ollót és a kést, azontúl a legnagyobb és legkisebb ollókat is pontosan felismerte. A tükörrel való vizsgálatokor nem mutatott meglepetést, betegtársai ugyanis már beavatták ebbe. Nagyon gyorsan haladt aztán odáig, hogy pusztán szemével is felismerje az alakokat és a nagyságot és a távolságot is fel tudja becsülni. Körülbelül a 6-ik hétben az addig csőfőmájú látómező szélesbededett, a szem rángásai csökkentek. A látómező megnagyobbodását abból lehetett megállapítani, hogy a fiú az útjában álló tárgyak elöl már ki-kitért. Tartós szemlélésre azonban még most sem volt képes. Mindennapi kísérletek után csak a legutóbbi időben bizonyosodott be, hogy a korrigáló hályogszemüveggel valóban jobban lát, mint annélkül. Nyolc héttel a műtét után a fiú egyedül járkált az utcán, olyan volt a viselkedése, mint az épszeműeké, s most már boldognak is érzi magát, – *mert lát.*

A munkanapot maximáló norvég törvény tulajdonképpen egy része volt csak annak a tervezetnek, amellyel Norvégia az ipari munka egész területét szabályozni akarja, s mint külön törvény azért került a törvényhozó testületek elé, mert az ipari munkát szabályozó végleges és átfogó reform még nehézségekkel küzd. Az immár elfogadott törvény a munkások számára a legmagasabb munkaidőt napi 10, vagy heti 54 órában állapítja meg. Az olvasztókban és a bányákban nappali munka esetén, úgyszintén a hírlap- és a könyvnyomdákban a munkaidő heti 48 óra, vagyis 8 óra naponta. A legmagasabb munkanap bevezetésére a törvény 1920-ig ad határidőt, ez azonban nem vonatkozik a nyomdai munkásokra, akiknél, a 8 órás munkanap már a fennálló tarifájuk lejárator életbe lép.

A tízórás munkanap fönti törvénye több esetre nézve kivételt állapít meg. A bizonyos időszakhoz, éghajlathoz, vagy más természeti körülményekhez kötött üzemeknél a munkaidő olyképen módosulhat, hogy a nyári évszakokban hosszabb legyen, mint a téliekben, de semmi esetre sem történhetik ez megfordítva, és a törvény kimondja, hogy a munkaidők illetően való eltolódásai ügyében a munkások és munkaadók szervezeteinek meghallgatása szükséges. Az általános munkaidő legfeljebb 6 munkanapot tehet ki hetenkint, és reggel 6 óra és esti 9 óra közt mozoghat. A két nyolcórás munkaszakkal dolgozó üzemeknél az általános munkaidő reggeli 6 órától esti 12 óráig terjedhet. Nem vonatkoznak a normál-munkaidőre vonatkozó határozatok a papír-, a cellulózé- és a faanyagok gyártásával foglalkozó munkásokra, a raktári munkásokra, a fehérhajók szállítómunkásaira és azokra a kézműipari műhelyek

munkásaira, amelyek gyári üzemeknek nem tekinthetők, vagy 1 PS-nél nagyobb erejű gépet nem használnak.

Az esti 9 óra és a reggeli 6 óra közé eső munka éjjeli munkának tekintendő. Ez azonban nem alkalmazható olyan üzemeknél, amelyek két munkaszakkal dolgoznak. Az ilyenek esti 12 óráig dolgozhatnak, anélkül, hogy ez a munka éjjeli munkának számítana, de 9 órától 12-ig 16 éven aluli munkásokat nem dolgoztathatnak. Az általános szabály az új törvényben az, hogy az éjjeli munka tilos, mégis a kivétel és felmentések lehetősége sajnos annyi-féle, hogy az éjjeli munka korlátozása terén az új törvény révén a *gyakorlatban* nagy javulás nem várható.